

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

A. D. JØRGENSEN

OG

V. A. SECHER

BESÆTTELSEN AF RIGSARKIVAREMBEDET I 1903

AF

KNUD SECHER

DR. MED.

HØST & SØNS FORLAG

A. D. JØRGENSEN

OG

V. A. SECHER

BESÆTTELSEN AF RIGSARKIVAREMBEDET I 1903

AF

KNUD SECHER

DR. MED.

HØST & SØNS FORLAG

KØBENHAVN 1955

FORORD

Nærværende arbejde er udarbejdet med hensyn til optagelse i tidskrifter; men alle steder har pladsen været optaget saaledes, at optagelse ikke har kunnet finde sted i meget lang tid. Forskellige hensyn gør, at en saadan udsættelse af offentliggørelsen er lidet ønskelig for mig, og derfor har jeg – skønt ugerne – grebet til pieceformen for offentliggørelsen.

Baade *A. D. Jørgensen* og *V. A. Secher* har været saa betydelige mænd og betydet saa meget for deres samtid, at det er meget ønskeligt, at alt stof til vurdering af dem offentliggøres. Man kan som motto for dette arbejde bruge, hvad der senere citeres fra et brev af *V. A. Secher*:

... kritikken taler aldrig det sidste ord, den historiske forskning bliver aldrig færdig med at søge at afvinde en historisk skikkelse en ny side ...

Det er dette, der er forsøgt her.

Under udarbejdelsen har jeg modtaget værdifuld hjælp af administrator dr. phil. *A. Fabritius*, overinspektør ved Nationalmuseet *G. Galster* og overarkivar dr. theol. *B. Kornerup*, for hvilken hjælp jeg bringer min bedste tak.

Til udgivelsen har jeg modtaget støtte fra »Slægtforeningen Secher« og fra flere slægtninge. For dette sammenhold indenfor vor slægt er jeg meget taknemlig.

Knud Secher.

INDLEDNING

»*A. D. Jørgensen*, skildret af en søn« er titlen paa en afhandling af fhv. højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen* i Sønderjydske Aarbøger 1953. Forfatteren fremhæver indledningsvis, at udtalelserne om faderen i nogen grad har været præget af manglende personlig føling med ham. Og senere: det skete og kunde maaske ikke undgaaes, at fantasien paa visse punkter blev taget til hjælp og billedet af ham derved blev noget fortegnet. Derfor har forf. følt lyst til at supplere tidligere givne skildringer af faderen.

Side 151 kommer forf. ind paa den »beklagelige saakaldte arkivstrid mellem rigsarkivaren og arkivaren ved provins(lands)arkivet i København, »hans oprindeligt højt skattede medarbejder *dr. jur. V. A. Secher*«. Forf. afslutter sin omtale af striden med at anføre, at da *A. D. Jørgensen* (*A. D. J.*) døde af lungebetændelse og hjertelidelse, satte familien de to ting i forbindelse med hinanden.

Alene denne udtalelse motiverer, at man optager en fornyet undersøgelse af sagen. Men en saadan undersøgelse er desuden motiveret gennem fremkomsten af nyt stof saaledes *A. D. J.s* breve udg. ved *Harald Jørgensen* samt en samling breve fra *V. A. Secher* (*V. A. S.*), der ikke tidligere har været brugt.

Det, der har den særlige interesse i denne sag, er at søge en forklaring paa striden, og dette har forf. ikke forsøgt, og det har ikke været forsøgt tidligere. Ved omtalen af striden har man i reglen ladet skinne igennem, at det var *V. A. S.*, der havde ansvaret. Dette hænger sikkert sammen med den nimbus, der stod om *A. D. J.s* navn: den nationale forkæmper for Sønderjylland, forfatteren til de 40 fortællinger, som vi alle læste i min generation. Derimod var kendskabet til *V. A. S.* vel ringe i større kredse. Højest kendte man ham som en af deltagerne i de den gang saa store diskussioner om historiske og religiøse emner. Man har i virkeligheden aldrig søgt at trænge til bunds i sagen.

Men den har et større perspektiv. Det drejer sig ikke alene om forklaringen paa en strid mellem *A. D. J.* og *V. A. S.*, det drejer sig om at belyse *A. D. J.* som personalechef, hans forhold ogsaa til andre i arkivet. »Arkivstriden« bliver derved ikke alene en strid mellem de

to personer, men som vi skal se en dybtgaaende uoverensstemmelse mellem *A. D. J.* og en række af arkivembedsmændene.

Det føles naturligt, at jeg som *V. A. S.s* søn prøver paa at give et bidrag til sagens forklaring, og dette saa meget mere, som jeg har kendt en stor række af de mænd, der har været indblandet i affæren, og jeg har ikke mindst i min studentertid hørt dem diskutere sagen, der vedkom dem alle. Jeg har tidligere skrevet derom i min biografi af fader i anden udgave af *Meddelelser om Slægten Secher*, hvis første udgave var skrevet af ham; men heller ikke paa dette sted har jeg søgt at give nogen egentlig forklaring.

A. D. J Ø R G E N S E N

Det vil være naturligt først ganske kort at trække linierne for *A. D. J.s* liv op, saaledes som det har interesse for vor opgave.

A. D. J. var født 1840. Han forsøgte at gennemføre en uddannelse som landmand, men maatte opgive den, da han manglede de nødvendige kræfter. 1859 tog han realafgangseksamen, og denne var hans eneste eksamen. I de følgende aar beskæftigede han sig dels med undervisning i Flensborg og København, dels med frie studier.

Man finder ham præget af en mærkelig selvoptagethed. Han skriver i sin redegørelse om sit liv s. 98:

Alt det aandshovmod, jeg havde iagttaget om mig, stod pludselig for mig som siddende i mit eget bryst . . . den bragte mig til at samle de spredte optegnelser om min indre udvikling til en fremstilling af »min første udvikling«; den faldt i tre afsnit: »barndommen«, »tankelivet« (1856-59) og »livstanker« (1859-63). Nu skulde livet tage sin begyndelse.

Han var naaet til at blive 25 aar.

Uden uddannelse af nogen art kastede han sig over historiske studier, der satte spor i en meget stor række arbejder. Han skriver:

Hvad der nogenlunde forsonede folk med, at jeg som ikke akademiker vovede mig ud i en videnskabelig forfattervirksomhed, var den omstændighed, at jeg dog, naar alt kom til alt, var 28 aar gammel og bekendt som en saare flittig autodidakt, der i aaringer havde syslet med dansk historie.

Som fordreven sønderjyde fik han plads i kongerigets arkiv, og her viste han sig snart at være paa sin rette hylde. Han organiserede vort arkivvæsen og naaede øverste ledelse i 1883 som geheimearkivar og i 1889 som rigsarkivar efter reorganisationen af arkivvæsenet.

A. D. JØRGENSEN

Takket være sit arbejde i arkivet og sin overordentlig store videnskabelige og ogsaa populærvidenskabelige produktion naaede *A. D. J.* de største maal: medlem af videnskabernes selskab m. m., doctor honoris causa ved universitetet o. s. v. Han var, som han selv siger, autodidakt, og med stolthed kan han sige, at han kun havde sig selv at takke derfor.

Ikke desto mindre finder vi en mærkelig splittethed hos *A. D. J.* svingende mellem en høj vurdering af sig selv og saa en følelse af isolation og forfølgelse. Han skriver saaledes i redg. s. 3, da han taler om at fortælle, hvad vore forfædre og vi selv har oplevet:

Hvor forunderlig er jeg ikke udrustet til denne opgave ved min byrd, mine oplevelser, mit kendskab til nu længst forsvundne forhold, min dybe sympati for det tyske aandsliv ikke mindre for den nationale bevægelse i vort aarhundrede – og endelig min enestaaende adgang til kilderne, min delagtighed i en rig mundtlig tradition. Overfor dette er det af ringe betydning, at man modtager mine

meddelelser med mistillid og uvilje; jeg appellerer fra det Danmark, der er til, til det Danmark, der kommer.

Ulogisk taler han saa om andres overvurdering af ham. I brev nr. 184 hedder det:

det er ingenlunde første gang, at jeg saaledes beskæmmet maa ved-gaa, at man har set mere i mig, end jeg er. Ofte har jeg spurgt mig selv, om jeg har givet skellig grund til saadanne overdrevne forventninger.

Marcus Rubin skriver i sine erindringer om *A. D. J.*s selvvurdering:

Uagtet han efter danske forhold naaede saa meget af anerkendelse og i stilling, som en videnskabsmand kan naa, var det dog næppe nok til, hvad hans selvfølelse krævede. Han var en ypperlig historiker, en fremragende folkelig forfatter, men naar han ansaa sig som den eneste rette til at forstaa og skrive sit fædrelands historie – og det gjorde han – og naar han derfor betragtede det som sin gerning først at gøre fædrelandets historie færdig, saa at tage fat paa udlandets, favnede han for vidt . . . men han følte sig saa sikker paa sine forhaandshypotesers, sit forhaandsskøns rigtighed og uomtvistelighed, at hans skrifter blev mere ensidige end godt var og end unødvendig for den almindelige forsker . . . han ansaa det bidrag, han skulde skrive til »Danmarks Riges Historie« som betydningsfuldere end samtlige andres, men det blev trods alle sine gode sider under forventning, d. e. andres forventning.

Vi ser, hvorledes han appellerer til »det Danmark«, der kommer, angaaende sine arbejders værdi, saa det kan ikke være udtryk for hans egentlige mening, naar han i brev nr. 22 til *Job. Steenstrup* skriver:

da jeg af forsynet er udstyret med megen sindsro og gerne indrømmer enhver dom over mig og mine arbejder.

A. D. J. følte sig i virkeligheden forfulgt, fordi han ikke blev professor ved universitetet. Han skriver i red. s. 147:

Det var dog ikke ukendt for nogen, i hvilken grad man fra anden side gjorde sig umage for at spærre denne vej for mig; *Job. Steenstrup* udgav næppe et hefte af sine skrifter uden at drage mig ind i sine anmærkninger ofte med vildeste misforstaaelser.

I det hele følte han sig forfulgt af *Steenstrup* og skriver s. 160, at denne misbrugte sin stilling som medlem af Historisk Forenings bestyrelse, der fordrev ham fra dens tidsskrift. Paa lignende maade gik det med Biografisk Leksikon (*Brickas* Leksikon).

I Biografisk Leksikon har dr. phil. *Ellen Jørgensen* skrevet en stor biografi af *A. D. J.* Den virker stærkt paa en ikke fagmand baade gennem sin systematiske vurdering af *A. D. J.* og ved sin forstaaelse af hans psyke. Hun taler om hans selvbeskuelse, svulmende overmod og ubarmhjertige domme, og hvorledes han førtes ud i den forestilling, at det var hans skæbne at maatte bryde med alt og alle og fordømme fordums vejledere og venner.

I denne biografi hedder det, at »han altid var paa vagt overfor akademikerne«. Om dette skriver *Tr. Jørgensen*: hans væren paa vagt kan sikkert skænkes biografien, og han trækker dette demonstrativt frem i sin artikel i *Berlingske Tid.* d. 11.6.1940 faderens hundredaarsdag (ikke april som der staar i afhdl.), idet han nævner, at i *A. D. J.*'s omgangskreds fandtes den »københavnske akademiker« *H. V. Clausen*. Hvorfor skal *Clausen* benævnes akademiker og ikke lector? – Dette er givet ikke rigtigt, og vi staar her overfor et punkt, der er af den største betydning for vort emne, og det kan dokumenteres paa forskellig maade.

Tr. Jørgensen nævner selv brevet til prof. *Fridericia* (nr. 296). Her skriver *A. D. J.*: jeg maa altid i en vis forstand anse mig selv for dilettant i historien. – Og som modsætning *Fridericias* uddannelse: De har store fortrin – de mange aar, den uden sammenligning fuldstændigere forberedelse . . .

I sin indledning til brevene skriver *H. Jørgensen*:

atter og atter vender han i sine breve tilbage til dette forhold, og undertiden kan han ikke skjule en vis bitterhed derover.

I en anmeldelse af *A. D. J.*'s breve i *Politiken* d. 26.5.39 skriver rigsarkivar *A. Linvald*:

Til fagfællerne havde han intet forhold. For en væsentlig del hang det sammen med, at han trods æresdoktorgrad og medlemskab i Danske Selskab og Videnskabernes Selskab følte sig fremmed i »de lærdes lag«. Lige saa sikkert har det spillet en rolle, at de »høj-lærde« havde svært ved at forson sig med historieskrivning, der betragtede »historisk oplysning« som det sidste og højeste maal for videnskaben og derfor fortrinsvis søgte sine læsere i højskoleleverdenen. Dette fremhæves af *A. D. J.* i brev nr. 273 til prof. *Hjärne* i Uppsala: for mig har arbejdet for historisk oplysning altid staaet som det sidste maal for videnskaben.

A. D. J. fører denne tanke videre i et brev til *V. A. S.* nr. 53:

Min kirkehistorie vil næppe gøre lykke dernede (Tyskland), hvilket jeg slutter af, at jeg herhjemme øjensynlig har min læsekreds væsentlig under det niveau, paa hvilket det tyske publikum staar;

der har jeg erhvervet tak og paaskønnelse til trods for stor principiel forskellighed, det videnskabelige publikum har ingen smag for dette. Medens *Steenstrups* Normannerhistorie omtales, baade naar der udkommer noget af den, og naar den angribes eller omtales i udlandet, saa har saa vidt jeg ved intet blad noteret kirkehistoriens afslutning endsige gjort den til genstand for omtale.

Vi finder her bitterheden og vel ogsaa misundelsen overfor akademikeren i udpræget grad. *A. D. J.* bekræfter yderligere sin indstilling i brev nr. 184 fra 1888:

Saaledes ligger jeg stadig inde med et overmaal af arbejde, der skulde udføres, uden at jeg ser udveje til at faa det fra haanden, og jeg maa ligesom staa til med, hvad der efterhaanden kan komme frem. Men dette giver hverken ydre indflydelse eller evne til ihærdigt samarbejde, og jeg er mig da ogsaa fuldt bevidst, at jeg aldeles savner begge dele.

Denne mangel paa evne til indpasning i kredsen af historikere trækker *A. D. J.* stærkere frem i det citerede brev nr. 273:

... mig personlig interesserer det meget, men da jeg staa udenfor de lærdes lag, betyder det intet. Min embedsstilling lader mig blive i den isolation, som naturligt følger af, at jeg ikke er akademisk borger.

Vi vil se, at *Tr. Jørgensens* afvisning af, at *A. D. J.* skulde have følt sig staaende »udenfor«, ikke kan opretholdes efter *A. D. J.s* egne udtalelser, og det har stor betydning for forklaringen af det efterfølgende.

Naar man ser paa hans vurdering af sig selv, hans fremhæven af sine forudsætninger for at løse store opgaver, saa er hans indstilling i og for sig mærkelig, men paa baggrund deraf er efterfølgende fra redg. s. 169 ganske uforstaaeligt:

Jeg er egentlig ikke fuldt forberedt eller udrustet til noget af det, jeg tager del i; rent fagmæssigt betragtet er jeg paa alle omraader en bønhas. Dette er ingen overdrivelse eller talefigur, men den simple nøgne sandhed ... Hvorledes er jeg da blevet historiker, hvis jeg da er det.

Ligesaa meningsløst lyder hans udtalelser om hans flid. Se ovenfor fra brev nr. 184 og i nr. 246, hvor han giver en oversigt over, hvad han har at bestille. Det virker derfor paa baggrund af hans enorme indsats ligeledes ganske meningsløst, naar han i redg. s. 179 skriver:

Det er en tale, som ofte møder mig: De er et flittigt menneske – hvor maa De være flittig – og man henviser til den lange række

af skrifter og afhandlinger i forbindelse med embedspligter o. l., tidligere skoleundervisning. Er dette rigtigt? Ganske vist har jeg flidens negative mærke: mangel paa tid baade til adspredelser i større udstrækning og til andre arbejder, deltagelser i møder o. s. v. Men naar jeg ser paa virkelig flittige menneskers sysselsettelse, da er jeg langt fra at være en flittig mand.

I brev nr. 184 er han ogsaa inde paa, at hans arbejdsevne og foretagsomhed er meget stærkt begrænset. Man faar i det hele taget ved gennemlæsningen af disse udtalelser et underligt usikkert indtryk af *A. D. J.*, og af hvad han egentlig mente om sig selv. Vi kommer tilbage til andre sider af hans sind senere.

V. A. SECHER

Vi gaar nu over til den anden hovedperson for vort emne, *V. A. S.*, der var født i 1851, saaledes at der kun var 11 aars forskel mellem de to.

Som indledning kan citeres *Fr. Dahls* karakteristik af *V. A. S.*: en plads for sig selv i dansk retshistorie indtager *V. A. S.* Han var frem for alt ikke autodidakt, men baade som forfatter og metodiker uddannet i *Konrad Maurers* skole . . . Hans arbejder er alle prægede af stor nøjagtighed og grundighed og vidner om hans skarpe kritiske og ogsaa polemiske sans.

Naar *Dahl* føjer til: den praktiske juridiske virksomhed som herredsfoged laa ogsaa mindre godt for ham, saa er det en cliché, der nu engang er kommet til anvendelse. Hans chef som herredsfoged var stiftamtmand *Fabritius de Tengnagel*. Hans vurdering formede sig i følgende udtalelse til *V. A. S.*s hustru: Deres mand er den første, der i min lange embedstid har vist mig, hvad en dansk herredsfoged kan og bør være. — Større anerkendelse fra sagkyndig side kan vel næppe opnaaes.

V. A. S. var allerede som skoledreng historisk interesseret og begyndte indsamlinger til slægtens historie. Efter raad af prof. theol. *Hermansen*, der var gift med en *Secher*, valgte han dog jura til brødstudium, men fortsatte sine historiske studier. Hans første arbejde, den Grotumske legatstamtavle, er dateret Regensen.

Hans studier i arkivet maa have vakt opmærksomhed om ham, idet han midt under eksamenslæsningen fik ansættelse i ministeriernes arkiv. Han skriver d. 21.10.75:

Jeg haaber nu, at min fremtid skal være saa foreløbig sikret, og jeg staa paa faste fødder. I gaar er jeg nemlig blevet antaget som assistent under ministeriernes arkiv . . . jeg mødte i dag for første gang paa kontoret. – – Chefen kaptajn Grundtvig omtales: han talte særdeles velvilligt med mig, men jeg kan ikke tro, at han skulde have nogen anelse om, at jeg for et par aar siden kom ham til undsætning ved en polemik i »Fædrelandet«, ti jeg har bevaret min anonymitet strengt. – – Vi ser, at *V. A. S.* paa et tidligt tidspunkt har vovet sig ud i dagens diskussion.

Regensen d. 19.12.75 skriver *V. A. S.* til søsteren: siden sidst har jeg, som du naturligvis ogsaa ved, faaet din gamle ven fuldmægtig *A. D. J.* til foresat, og efterat jeg havde ferieret den sidste tid for skriftlig eksamen, har jeg nu den ære hver dag at sidde et par timer ved hans højre side . . .

Forholdet mellem *A. D. J.* og *V. A. S.* udviklede sig paa den bedste maade. *V. A. S.* var ofte gæst i hjemmet sammen med søsteren og senere med sin hustru. Da *A. D. J.* – som omtalt af *Tr. Jørgensen* – ophørte med at samle personalet, hørte *V. A. S.* til den kreds, med hvilken han stadig kom sammen. I 1880 skriver *V. A. S.* om besøg i hjemmet:

i gaar aftes var vi, som du ved, hos *Jørgensen* . . . jeg var forøvrigt den eneste, som hun viste den smaa, som stod i en vugge i spisestuen . . . saa jeg maa vel opfatte det som et tegn paa en særlig høj stjerne.

Som udtryk for det hjertelige forhold mellem de to mænd kan det ogsaa opfattes, at jeg, der er født i 1883, har *A. D. J.* som fadder. Jeg har leget i hjemmet paa Lindevej og erindrer meget vel *A. D. J.*

Efter embedseksamen fortsatte *V. A. S.* sine studier, der snart samlede sig om retshistorien, idet han stræbte mod det docentur i retshistorie, der var lovet ham, men i sidste øjeblik blev trukket tilbage af politiske grunde. Han studerede i den anledning nordisk filologi hos prof. *Wimmer*, der blev en hyppig gæst i hjemmet. Han studerede palæografi og islandsk proces i München, og i januar 1885 tog han den juridiske doctorgrad. *Fr. Dabl* skriver om ham, at han besad den største historiske, filologiske og palæografiske indsigt mellem de i vedkommende bog omtalte forfattere omkring 1900, og at han som retshistorisk udgiver udførte en pionergerning og sammen med *Kr. Erslev* hører han til foregangsmændene med hensyn til indførelsen af moderne udgiverteknik i Danmark.

En nærmere redegørelse for hans forfatterskab ligger udenfor vort emne, men det er hele hans akademiske karriere, der bidrager til at forklare *A. D. J.*'s indstilling til ham.

V. A. S.'s reaktioner overfor livets foreteelser er baserede paa hans

V. A. SECHER

stærke kritiske sans, hans stærke retfærdighedsfølelse, hans manglende evne til at anerkende et kompromis, der ikke dækkede, hvad han ansaa for rigtigt. *Palle Rosenkrantz*, der var hans fuldmægtig i Nakskov, nævner ham mellem andre, der »hensynsløst og uforfærdet tager til genmæle mod den populære overfladiskhed«. – – »Disse mænd maa uvægerlig blive upopulære i de overfladiske mænds kreds«. – Hans reaktionsmaade overfor *A. D. J.* maa ses paa baggrund af disse ejendommeligheder. Han udtrykker det selv saaledes i et brev af 12.4.80:

... jeg har derfor ikke kunnet holde mig tilbage for at træde i skranken, da baade mine forudsætninger og vilkaar gør dette lettere for mig end for mange af mine meningsfæller ... og d. 15.4.: ... at der maa være en mægtig trang hos mig til at kæmpe for det, jeg anser for ret, især naar jeg ved, at jeg kan være ordfører for mange, og jeg har for lang tid siden sagt, at jeg i slige tilfælde maa anse det for min pligt ikke at holde mig tilbage ...

Det drejer sig i dette tilfælde om en større diskussion, der havde sit udgangspunkt i nogle udtalelser af skolebestyrer *Johannes Helms* fra Borgerdydskolen paa Christianshavn angaaende hans læreres indstilling til kristendommen. Diskussionen indledes af *Theodorus (A. C. Larsen)*, fortsattes i bladene og i et stort møde i pædagogisk selskab. Det hele formede sig som en af de mange diskussioner om den moderne bibelkritik. Det var særlig daværende prof. i kirkehistorie senere biskop *Fr. Nielsen*, der havde paakaldt *V. A. S.s* kritik. Han skriver i et brev af 18.4.80:

Hvor havde jeg lyst til at slaa ham flad for det nonsens, han møder op med; skønt han er professor i kirkehistorie, har han ikke begreb om, hvad historieforskning er. Han taler om, at kritikken er afmægtig overfor en historisk skikkelse, fuldstændig vrøvl, kritikken taler aldrig sit sidste ord, den historiske forskning bliver aldrig færdig med at søge at afvinde en historisk skikkelse en ny side . . .

Det var kun en af de mange diskussioner, som *V. A. S.* førte offentlig, og hans mærke: Vas blev kendt og ogsaa anerkendt for den klarhed og ofte skarphed, der prægede hans indlæg. Da hans omtale af faderen i den første udgave af slægtshistorien var blevet kritiseret, skriver han d. 18.3.85: lad ham saa have været lidt hidsig, kantet, ironisk o. s. v., det er vi andre af slægten *Secher* jo ogsaa. – Han fortæller i et brev, at da prof. *Erslev* forhandlede med daværende kultusminister *I. C. Christensen* om at faa ham til rigsarkivar, spurgte *I. C.*, om han ikke havde kanter; saa svarede *Erslev*: jo vel har han kanter, men han er jo ogsaa jyde. – – Da *V. A. S.* senere blev rigsarkivar, kom der det bedste samarbejde mellem ham og *I. C. Christensen*.

Hans fader, der endnu mindes paa egnen, førte sine kampe, men han havde ogsaa hjerte. *V. A. S.* fortæller, at da han i 1895 besøgte faderens faste husmand og mergelgraver *Snur-Søren* og gav ham et billede af faderen, brød taarerne frem, og *Snur-Søren* sagde: der har aldrig været nogen saa god mod mig som præsten.

Men det samme gælder *V. A. S.*, hvis følsomme sind blot ikke altid kom frem mod offentligheden. Hans breve bringer bud om hans store interesse for kunst, litteratur og musik, og han var en fanatisk haveelsker. Hans hjælpsomhed var stor og meget udnyttet. Man kunde om ham sige det samme, som der blev sagt om hans bedstefader *Jakob Bergh Secher* paa *Katholm*, at han var beredt, naar »enken paakaldte hans bistand og de faderløse trængte til værge«. Hans venneskare var stor, og vennerne holdt sammen gennem de mange aar. *V. A. S.* var saaledes ikke en isoleret mand livet igennem.

V. A. S. var en fortræffelig brevsriver, og hans breve indeholder

en vrimmel af oplysninger om 70-80-ernes København, om personer, begivenheder o. s. v. og har været til støtte for dette arbejde.

Som nævnt kom *V. A. S.* straks til at arbejde under vejledning af *A. D. J.* Lejlighedsvis havde han ogsaa at gøre med den gamle geheimearkivar *Wegener*, og han skriver i flere breve: jeg var 6-7 gange *Wegeners* »lille rare ven«, saa det maa have været en særlig udmærkelse fra *Wegeners* side.

Det var i disse aar, at omorganisationen af arkiverne forberedtes, og den omtales udførligt i brevene. Ved forhandlinger i ministeriet bevirkede *A. D. J.*, at *V. A. S.* kunde forbigaa en assistent *Ferslev*, der ikke havde nogen litterær produktion bag sig. Den 15.4.83 skriver *V. A. S.*:

Fra 1.4. flyttede jeg altsaa over i Geheimearkivet, hvor jeg befinder mig vel. Jeg er den eneste, som kan foretage ordningsarbejder saaledes, som *Jørgensen* vil have dem gjort, fordi jeg er vant til at arbejde sammen med ham. De to fra *Wegener* overtagne embedsmænd er aldeles ubrugelige og kan ikke forstaa den simpleste ting, og de to unge skal først indekserceres. Som følge deraf forestaar jeg ledelsen af alle store omflytninger og nygrupperinger af sagerne, som var i en sørgelig uorden.

V. A. S.'s indstilling til *A. D. J.* paa dette tidspunkt fremgaar af et brev til en onkel fra 27.8.83:

Jeg maa tage endnu et par ting op af dine forrige breve. Du mener, at en »aandrig historiker« skulde være en absurditet, men det er en misforstaaelse, aandrighed bestaar efter min mening ingenlunde i at være »tiltalende« eller »underholdende« eller »tilsløre« ting paa en maade, saa at de kunne fattes uden at siges ligefrem. Aandrig er efter min mening dem, der kan se paa et forhold paa en ny og aandrig maade, en aandrig historiker er derfor en saadan, der fører nye ejendommelige synspunkter frem i historien, og som gennem sin opfattelse af historiens begivenheder kan kaste nyt lys over dem og i det hele føre den historiske forstaaelse videre og ud over det punkt, hvorved man tidligere har slaaet sig til ro. Denne egenskab er *Jørgensen* i en ualmindelig grad i besiddelse af, og derfor vil jeg kalde (ham) en sjælden aandrig eller aandfuld historiker.

Der har altsaa bestaaet det bedste forhold mellem *A. D. J.* og *V. A. S.* Allerede saa tidligt som i 78 og 79 har den første forsøgt at faa *V. A. S.* til at paatage sig en ny udgave af Huitfeldts Danmarks Krønike, en opgave, som *V. A. S.* ikke følte sig kompetent til at paatage sig. Men samarbejdet udviklede sig harmonisk gennem de

aar, hvor *V. A. S.* arbejdede i hovedarkivet. Brevene indtil 1887 incl. bærer præg deraf, og paa sine rejser søgte *V. A. S.* altid at skaffe *A. D. J.* det ønskede materiale.

Det var *V. A. S.*, der udførte det store arbejde i kommissionen angaaende papiret, skrev bogen »Vort Papir« og paatog sig at besvare de offentlige angreb, som man med sikkerhed kunde vente, da *A. D. J.* ikke ønskede at blive blandet ind deri, og de kom da ogsaa. *V. A. S.*'s arbejde blev anerkendt fra alle sider, men det omtales ikke i redeg. I brev nr. 175 skriver *A. D. J.*:

... det staar kun tilbage at formulere betænkningen. Dr. *Secher* har her gjort et meget værdifuldt arbejde, som vistnok vil faa stor betydning for fremtiden ... og i nr. 297: om papirsagen har jeg mindet *Secher*; han er noget sendrægtig af overdreven trang til at medtage alle mulige detaljer.

Glimtvis faar man et indtryk af, at *A. D. J.* efterhaanden ikke virkede stimulerende paa sine medarbejdere. Den 4.12.86 skriver *V. A. S.*:

I gaar omtalte *Jørgensen* for første gang sin tilfredshed med min afhandling om kancelliet, hvilket jeg formodentlig maa paaskønne, da han ellers er overmaade sparsom med sin ros.

At *A. D. J.* kunde lade sig rive med til overilede domme fremgaar af brev fra 9.8.90:

Jeg havde i gaar en stor overraskelse. Som du ved, skrev jeg under mit første ophold her en artikkel om »Gamle Dokumenter« i *Nationaltidende*. Min modpart svarede, og i søndags skrev jeg et svar, der kom onsdag. Torsdag kom *Jørgensen* hjem og var meget ilde tilpas med, at jeg havde skrevet i denne sag, han havde kun set min første artikkel og modpartens 2 artikler; til mig sagde han ikke noget videre andet end tilkendegav sin misfornøjelse, hvorover jeg lod meget forbavset, da jeg ikke vidste rettere, end at jeg havde skrevet i den samme aand, i hvilken han selv tidligere havde yttret sig med stor voldsomhed, men *Kringelbach* fortalte mig, at han var lynende $\frac{3}{4}$ vred. *Kringelbach* og *Thiset* var forøvrigt ganske enige i, hvad jeg havde sagt. I gaar kom *Jørgensen* i arkivet og havde læst min 2. artikkel, med hvilken han var i høj grad fornøjet og til *Kringelbach* udtrykte sig i endog meget varme udtryk, og da jeg i aftes havde tændt min lampe, ringede det, og udenfor stod *Jørgensen*. ... jeg kan vel nok sætte besøget i forbindelse med en erkendelse af, at han havde optraadt meget uheldigt dagen i forvejen. — — — Brevet fortæller, at de hyggede sig med en todgy.

KONFLIKTEN

I 1892 blev *V. A. S.* provinsarkivar ved arkivet paa Jagtvejen. Han havde ønsket at blive ved hovedarkivet af hensyn til sine studier, men det vilde have betydet, at der skulde tages en ny mand ind i staben, hvorved avancement for andre vilde blive umuliggjort. Hermed gaar vi ind i en ny fase i forholdet mellem de to mænd, den der skulde afsluttes med, at *V. A. S.* forlod arkivvæsenet.

Denne affære har hidtil altid været omtalt netop som en sag mellem disse to. Men som ovenfor nævnt skal det være vor opgave her at vise, at det beror paa en misforstaaelse. Den saakaldte »arkivstrid« er ikke alene en uoverensstemmelse mellem disse to mænd, men den bundet meget dybere. Den er resultatet af det daarlige forhold, der bestod mellem *A. D. J.* og en række af hans underordnede. Naar *V. A. S.*'s navn i særlig grad blev knyttet dertil, saa beror det paa hans reaktionsmaade. Vi har ovenfor skildret de karakteregenskaber hos ham, der havde til følge, at han ikke kunde arbejde under de forhold, som *A. D. J.* bød sine folk, og derfor gik han.

Tanken med et rigsarkiv har givet været den, at rigsarkivaren som øverste chef skulde angive retningslinierne for arkivarbejdet ogsaa paa provinsarkiverne og kontrollere dette. Det fremgaar af instruks for rigsarkivaren af 16.12.1896, men det følger allerede naturligt af loven om arkivvæsenet af 30.3.1889, hvor det i § 2 hedder: i spidsen for rigsarkivet sættes en rigsarkivar.

Dette har da ogsaa været *A. D. J.*'s tanke, og han har udtalt, at han maatte opholde sig ved provinsarkiverne i længere tid for at lede arbejdet. Der blev endog søgt en bevilling til ham i den anledning, men finansudvalget vilde ikke give bevilling til en embedsmand til udførelsen af det arbejde, der hørte under hans omraade.

Men *A. D. J.* svigtede provinsarkiverne, han kunde ikke give arkivarerne vejledninger, fordi han ikke kendte noget til de særlige arkivalier, der samledes paa disse arkiver, og han gav ej heller arkivarerne almindelig administrativ vejledning, men var efter dem, naar der var noget, som han var utilfreds med. Han samlede dem aldrig til fælles drøftelse af problemerne. *V. A. S.* skriver bittert:

... da han næsten aldrig sætter sin fod herude og endnu aldrig af egen drift har givet mig den mindste vejledning til bestyrelse af sagerne her. Men naar forholdet skal være saaledes, er det lige haardt nok ikke i nogensomhelst henseende at kunne vente sig nogen overbærenhed, især da jeg i sin tid i hovedarkivet holdtes udenfor al deltagelse i forretningernes ledelse og derfor er ganske uvidende om rigsarkivarens praksis, forretningsstil o. s. v. Jeg forsikrer Dem, at jeg aldrig aabner et brev fra hovedarkivet uden et stik i hjertet,

idet jeg tænker, hvad er der nu paa færde, eller har jeg forbrudt mig.

Disse udtalelser dækker over, at der ikke findes nogen instruks for provinsarkivarer, men de skulde forme deres arbejde efter de vejledninger, som de maatte forvente fra rigsarkivaren. Men de fik ingen; han overlod dem til sig selv.

Den første provinsarkivar blev *G. K. S. Jespersen*, der tiltraadte stillingen i Viborg 49 aar gammel. Han havde været herredsfuldmægtig og sagfører i Viborg og var saaledes uden arkivuddannelse. I en nekrolog over *Jespersen* skriver *V. A. S.* i meddelelser fra rigsarkivet 1–2 s. 90 blandt andet:

Han kom saaledes i en fremrykket alder og uden forudgaaende faguddannelse til at lede et arkiv for en større landsdel og navnlig som den, der skulde sætte det første af provinsarkiverne og den første indkaldelse af embedsarkiver, modtagelsen og den første gruppering af disse i gang, til at betræde hidtil ubetraadte baner. Han gik med stor interesse, næsten begejstring til sin opgave, og hans embedsgerning optog alle hans tanker. Hans øverste chef rigsarkivar *A. D. Jørgensen* kendte intet til de lokale embedsarkiver og havde heller ingen interesse for at beskæftige sig med dem. Hos ham kunde *Jespersen* derfor kun faa almindelige antydninger med hensyn til opstilling af de indsendte arkivalier, og han var derfor i stort omfang henvist til at hjælpe sig selv eller arbejde sammen med de andre provinsarkivarer, som efterhaanden ansattes.

Det fremhæves senere, at det arbejde, som *Jespersen* paa eget initiativ udførte, paa visse punkter var saa godt, at det kunde anvendes i andre provinsarkiver.

Man maatte vente, at en mand som *Jespersen*, der mødte uden forudsætninger til et banebrydende arbejde, paa forhaand havde maattet kunne regne med fuld støtte og ogsaa overbærenhed fra sin nærmeste foresattes side. Som det fremgaar af ovenstaaende, har dette ikke været tilfældet. *A. D. J.* vanskeliggjorde ham arbejdet paa enhver maade. – – I 1892 var *A. D. J.* og *V. A. S.* paa samme tid i Viborg. *V. A. S.* skriver:

11.6.92 . . . Af *Jespersen* blev jeg vel modtaget, han udtalte sin glæde over, at jeg kom, og jeg tror, at han mente, hvad han sagde. Han savner vejledning om en mængde, og han er blevet bange for *Jørgensen* og tør ikke spørge ham. – – 23.6.92 . . . *Saxild* kom i gaar med sit sædvanlige gode humør. Med sin sædvanlige aabenhed havde *Jørgensen*, da han vilde sige ham farvel, sat ham ind i alle forhold her ved arkivet og udtalt sig paa den skarpeste

maade om *Jespersen*. Det forekommer mig at være overmaade taktløst af *Jørgensen* og skammeligt handlet overfor *Jespersen*. Lad denne have forset sig og forløbet sig, og lad ogsaa *Jørgensen* tale om det til os, der er hans gamle fæller i arkivet, men vrøvle op om det til de yngste aspiranter er jo at undergrave al disciplin i arkivet.

Dette understreger, hvad *Marcus Rubin* siger i sine erindringer s. 151:

I samtale var *A. D. J.* ikke lidet ubarmhjerterig i sine domme om andre, og ikke meget blidere er han i sine erindringer.

I hvor høj grad *Jespersen* har følt sig saaret, fremgaar deraf, at da *V. A. S.* som rigsarkivar i 1904 besøgte familien, udtalte fru *Jespersen* sin glæde over at se *V. A. S.*, men særlig fra hævnens standpunkt, hun saa *V. A. S.s* udnævnelse til rigsarkivar som en hævn over *A. D. J.*

For de andre provinsarkivarers vedkommende har vi deres egne udtalelser at støtte os til. Arkivar *Wad* i Odense skriver ved *V. A. S.s* afsked følgende:

Jeg vil derfor benytte lejligheden til af hjertet at udtale for dig min tak for de mange aar du har været min chef. Modsætningen mellem decenniet 1893–1903 med det tryk, der bestandig hvilede over landsarkiverne og deres bestræbelser og saa de følgende aar, da vort arbejde paa mange maader blev fremhjulpet og paaskønnet, var saa iøjnefaldende, at man udførte sin gerning med liv og lyst; medens man før fik ubehageligheder og bagtalelser til løn, kunde vi nu glæde os ved opmuntrende anerkendelse af den kyndige. Den første anerkendelse jeg fik af min virksomhed – efter 11 aars forløb – gav du mig d. 28. maj 1904, hvilken datum blev indridset i en verandarude. – – – Efter *V. A. S.s* død skrev *Wad*: . . . jeg følte det i 1903 som et glædeligt vendepunkt, da vi slap *Jørgensens* og *Brickas* 10-aarige periode med de mange drillerier og trakasserier og nu kunde glæde os ved altid at finde imødekommenhed og opmuntrende anerkendelse.

Da *Hornemann* blev *V. A. S.s* efterfølger som provinsarkivar, fik han ogsaa *A. D. J.s* form for administration at føle. *V. A. S.* skriver i et brev fra 30.7.97, efter at han var blevet herredsfoged, at det naturligvis ikke kan undlade at gøre en vis virkning paa hans smilebaand, at *Hornemann* allerede føler *A. D. J.s* tryk; han havde tænkt sig, at hvad *Hornemann* gjorde i den første tid ville i alle henseender blive opfattet paa det bedste. – – *Hornemann* skriver selv ved *V. A. S.s* afsked:

... og det er at bringe Dem en varm og oprigtig tak for alt, hvad De har gjort for landsarkivarerne og derigennem ogsaa for mig. De har hævet stillingen socialt og pecuniært, og det kan vi aldrig noksom fuldtakke Dem for. Nu ved jeg godt, at det ikke blot er for vore blaa øjnes skyld, De har gjort det, men lige saa meget for sagens skyld, at denne højnelse af stillingen har ligget i Deres program – at bringe alt paa rette plads – fra første færd, men jeg tager ikke fejl i, at det har været Dem en stor glæde at kunne gøre det ogsaa for de tre levende menneskers skyld. Vi havde alle tre en fornemmelse af, at det var med feststemning, med lidt stolthed, at De for faa aar siden for eneste gang fik samlet os ved Deres bord.

Man maa af disse kendsgerninger faa et stærkt indtryk af *A. D. J.*'s svigtende evne til at komme paa god fod med sine medarbejdere og samle dem om arbejdet under sin ledelse. – Der har hidtil kun været tale om forholdene paa provinsarkiverne. At der ej heller har været ro paa hovedarkivet, fremgaar af en passus i den nedenfor omtalte skrivelse til *Kringelbach*, hvor *V. A. S.* skriver:

Jeg protesterer bestemt imod, at jeg skulde have talt om »den stadig voksende misfornøjelse hos personalet«; jeg vedkender mig kun at at have hentydet til det uheldige i, at den tilstedeværende misfornøjelse med de sidste tiders begivenheder (disse var mine ord) muligvis skulde brede sig ud til provinsarkivet.

Allerede da arkivet i København skulde bygges, kom der vanskeligheder. *Nyrops*' udkast til en embedsbolig var ganske umuligt, og da *V. A. S.* ikke kunde faa det rettet, søgte han støtte hos departementschef *Asmussen*. D. 15.6.92 omtaler *V. A. S.*, at han havde lettet sit hjerte overfor *Asmussen*. i et brev paa 10 sider. Ministeriet gav ham medhold overfor arkitekten, men *A. D. J.* var misfornøjet med den direkte henvendelse og fik den standset.

Aarene igennem har aabenbart været karakteriseret ved en naalestiks politik overfor *V. A. S.* ligesom overfor de andre provinsarkivarer. Tilfældet har villet, at vi har faaet et indblik i det daglige liv gennem det allerede citerede brev til *Kringelbach* foranlediget af nyansættelserne ved arkiverne.

Sagen omtales i brev nr. 317, der staaende alene virker meget uheldigt, da læserne mangler forudsætningerne til at forstaa brevet, og det burde derfor ikke have været optaget i samlingen.

Det skal først lige fremhæves, at der aldrig fra *V. A. S.*'s side har foreligget forsøg paa at bestride rigsarkivarens ret til at bestemme, hvor arkivets assistenter til enhver tid skal arbejde.

Forholdet var det, at *V. A. S.* havde vist særlige evner til at uddanne

unge. *Kringelbach* skriver saaledes: . . . at De med Deres ubestridelige opdragerevne saa nok efter faa maaneders forløb kunde faa eleverne saa vidt . . .

I en nekrolog over *V. A. S.* siger *Erslev* om dette: hans virke som provinsarkivar fik saa meget større betydning, som alle de nuværende provinsarkivarer modtog deres uddannelse hos ham.

Den paagældende sag drejer sig om ansættelse af assistenter, men forøvrigt beskæftiger *V. A. S.* sig i sin lange skrivelse med mange ting arkiverne vedrørende: aarsberetninger, arbejdsfordeling m. v. Forskellige bemærkninger kaster lys over den store forskydning, der er sket i forholdet mellem de to mænd.

I anledning af at *A. D. J.* skriver til ham, at en paastand af *V. A. S.* er ham ligesaa gaadefuld, som da den blev fremsat, hedder det:

Han udtalte til mig samme dag, at han ikke kunde forstaa mig og jeg ikke ham. Det sidste lader jeg staa ved sit værd, det første attesterer jeg, skønt det ganske vist er underligt, at jeg, som dog skal gøre mig forstaaelig for saa stor en kreds af fremmede mennesker, ikke kan forstaaes af min chef, som har kendt mig i over 20 aar. Men hvordan kan man ogsaa forstaa en anden, for hvem man kun føler uvilje og antipati og overfor hvem man i følge sin magtstilling ikke tager i betænkning at lægge disse følelser for dagen paa den mest utvetydige maade. Dernæst: hvorledes kan man rigtig gengive, hvad man ikke har forstaaet. Jeg skal ikke bestride, at jeg kan have benyttet et eller andet kejtet udtryk for min tanke, naar man som jeg maa staa og veje hvert ord for ikke imod min vilje at vække anstød hos en uvillig foresat, overfor hvem jeg tidligere kunde udtale mig paa den frieste maade, og som selv udtalte sig paa samme maade om sine personlige forhold.

V. A. S. gør derefter rede for den usikkerhed, der findes angaaende ledelsen af arkiverne, provinsarkivarernes kompetence og assistenternes stilling. Denne vanskelighed bundede i, at der aldrig havde været udarbejdet nogen instruks for provinsarkivarerne. Det var som ovenfor omtalt meningen, at rigsarkivaren skulde lede arbejdet (der blev jo forgæves søgt en særlig bevilling til ham i den anledning). Han manglede ganske forudsætningen for at lede dette arbejde paa grund af sit ukendskab til disse arkiver. Derfor var der mulighed for trakasserier, da provinsarkivarerne aldrig vidste, hvor de egentlig var placerede: som arkivsekretærer eller som kontorchefer med den forskel paa ansvar, som disse stillinger indebærer.

Men dernæst beklager *V. A. S.* sig over, at han ikke har haft lejlighed til at deltage i forhandlingerne om ansættelsen og fordelingen af assistenter, hvis uddannelse i saa høj grad afhænger af ham.

Rigsarkivaren tror ganske i modsætning til den *A. D. J.*, som jeg for 20 aar siden beundrede og satte saa uendelig højt, at man kan faa et paa maa og faa ansat personale i en stor og udviklet institution til at arbejde villigt og godt ved magtsprog og udsigt til afsked, hvis der knys. Dette er for mig, ligesom det ofte udtaltes af hin *A. D. J.*, en stor vildfarelse. Efter min mening kræves der her til, hvad jeg altid har fundet hos Dem (*Kringelbach*): et koldt hoved og et varmt hjerte ikke lige det modsatte af, hvad rigsarkivaren har at byde paa: et koldt hjerte og et varmt hoved . . . Min stilling herude er til alle kanter fuld af modsigelser. Med det ansvar rigsarkivaren paalægger mig og med de krav han stiller til mig, er det uværdigt af mig at tage mod en behandling som passer for et kontorbud. Jeg har efter Deres indstændige anmodning udsat at gøre de skridt, som jeg omtalte i dec. De har sat rigsarkivaren i kundskab herom, og han er alt for godt et hoved til ikke at vide, hvad han vil, og hvad han gør. Der kan ikke være skygge af tvivl om, at hans sidste optræden tilsigter at trænge mig ud af arkivvæsenet, ellers er den ganske uforstaaelig. Det er mig en gaade, hvorfor jeg har forskyldt hans ganske forandrede behandling af mig. Han ved jo, at der i hele vort arkivvæsen ikke findes nogen anden, der i højere grad end jeg straks fra første færd har identificeret sine interesser med arkivet og institutionens udvikling og fremvækst, ligesom jeg aldrig har skudt noget arbejde til side, som jeg mente kunde fremme denne (som sidst bogbinderiets oplærelse af elever), selv om jeg derved fik mere at bestille end de andre, og at jeg altid har været rede til paa hans mindste vink at gaa paa saa godt som nogen. Han ved ogsaa, at der næppe har været nogen, som har set op til ham med større beundrende hengivenhed end jeg. Hvorfor er det ham nu ligesom en fornøjelse at trampe paa mig?

Kringelbach søgte forgæves at faa *V. A. S.* omstemt overfor *A. D. J.*, og i et afsluttende brev uddyber *V. A. S.* yderligere provinsarkivarernes usikre stilling. Han kommer tilbage til assistentspørgsmaalet:

Jeg kan ikke føle mig smigret ved, at han efter alt er klappet og klart personlig kommer ud til mig og spørger om min mening og mine ønsker under den ufravigelige forudsætning, at jeg selvfølgelig tiltræder alt, hvad han, De og Bricka har besluttet, og jeg maa fremdeles føle det som en meget grov tilsidesættelse, at jeg ikke bliver tilkaldt, naar min afdelings affærer skulde drøftes . . .

*V. A. S.*s betydning som lærer for de unge belyses af et brev fra arkivar *Saxild*, der var *V. A. S.*s første assistent paa arkivet i København:

... Med sorg har jeg set, at Deres helbred har nødt Dem til at tage afsked fra den stilling, De omfattede med saa stor interesse og havde saa mange evner til at beklæde. Deres overlegenhed som arkivmand var saa afgjort, at enhver bøjede sig derfor, og den vil blive savnet haardt, naar De har trukket Dem tilbage. Mig har De jo lært hver stump, som jeg kan, og Dem kan jeg ogsaa takke for den interesse for arkivarbejdet som saadant, som jeg kan glæde mig ved at have. De havde den indsigt at kalde de evner, jeg skulde bruge, i gevær, saa jeg slap for at føle mig som en, der bare sad og hævdede gage for et kedsommeligt arbejde, men kunde føle glæden ved det arbejde jeg havde under hænder. Alt det kan jeg ikke takke Dem nok for, og den tak hører først op med mig selv . . .

Da jeg i sin tid bad *Saxild* om at maatte bruge hans breve, svarede han: . . . Selvfølgelig maa De gerne bruge mit gamle brev til karakteristik af Deres fader. Jeg husker rigtignok ikke, hvad der har staaet i det; men til Deres fader skrev man nødigt andet end sandheden.

A. D. J.s stilling til *V. A. S.* bliver yderligere skarp og samme aar i august maaned sender han følgende skrivelse:

... I skrivelse af gaars dato har direktør *Herbst* meddelt mig, at han af Dem har modtaget underretning om, at der i provinsarkivet henligger en del falske og ægte pengesedler fra begyndelsen af dette aarh., samt at der fra Deres side intet vil være til hinder for, at møntsamlingen erhverver de pengesedler, som den maatte ønske at erhverve.

Jeg skal i den anledning nævne, at min opmærksomhed alt tidligere var blevet henledt paa, at der i aarsb. fra det st. kgl. bibliotek 4. bd. 5. h. S. CXXXV fandtes en meddelelse om, at biblioteket af Dem »bl. A.« havde faaet »foræret« fragmenter af et gammelt psalterium, fundet i et bind« og »fragmenter af en gammel dansk kalender fra c. 1560«. Det maatte med rette forundre paa den maade at blive bekendt med en af Dem paa egen haand truffen disposition over rigsarkivet tilhørende »fragmenter«, som end ikke var omtalt i Deres aarsberetning, og det maa rimeligvis paa udenforstaaende have gjort et ejendommeligt indtryk saaledes at se en afdeling af rigsarkivvæsenet som selvstændig disponent overfor andre institutioner. Naar jeg alligevel den gang ikke omtalte denne sag for Dem, var grunden den, at jeg mente at kunne anse de nævnte fragmenter som rigsarkivet væsentlig uvedkommende, medens jeg kun havde ringe lyst til atter at komme ind paa pinlige og ikke absolut nødvendige kompetencespørgsmaal. Dette vil nu imidlertid ikke kunne undgaas overfor det skridt, De har foretaget overfor møntsamlingen, da det er mig uforklarligt, hvorledes De har

kunnet anse Dem for berettiget til at tilbyde denne afstaaelse af arkivalier, hvad enten det nu har været Deres hensigt at foretage den paa egen haand, saaledes som det er sket overfor biblioteket, eller De har haft i sinde paa et senere trin at henstille sagen til mig efter forud officielt at have meddelt direktøren, at han i alle tilfælde kunde gøre regning paa Deres medvirkning.

Jeg maa herefter anmode Dem om at afgive beretning om, hvorvidt De fra provinsarkivet har foretaget andre afleveringer og da hvilke, til hvem og af hvilke grunde, medens det samtidig paalægges Dem for fremtiden at indhente tilladelse til enhver saadan aflevering før der gøres skridt til dens iværksættelse.

Hvad nu den foreliggende sag angaar, da bedes De oplyse, hvad det er for sedler, der er tale om, samt hvorledes de er indkommet i arkivet; da det formodes, at de ligger som bilag til skrivelser, i hvilke disse da ere og hvorledes det vil stille sig med hensyn til de paagældende sagers fulde oplysning, hvis de fjærnes og afleveres.

A. D. Jørgensen.

I min omtale af denne sag i Meddelelser om Slægten s. 279 skriver jeg, at det er ganske uforstaaeligt, at en embedsmand i *A. D. J.s* stilling kunde afsende en skrivelse af denne art, hvor han retter grove beskyldninger og insinuationer mod en underordnet embedsmand, uden at denne har haft lejlighed til at erklære sig i sagen. – – Til dette skriver *Tr. Jørgensen*, at den af *K. S.* fremførte kritik over, at chefen dadler uden først at høre, er altsaa ubeføjet.

Nej, min bemærkning er ikke ubeføjet. Der kan ikke være tvivl om, at *A. D. J.* har krænket en af de vigtigste regler for behandling af underordnede embedsmænd og derved er skyldig i denne konflikt. Jeg skal henvise til det nedenfor citerede brev af *V. A. S.* som første reaktion paa *A. D. J.s* overgreb. Det faar tilslutning fra en række mænd indenfor og udenfor arkivvæsenet. I sit svar til *A. D. J.* skriver *V. A. S.:*

I øvrigt skal jeg ikke tilbageholde den bemærkning, at det ganske vist har været mig pinligt at se hensigten med mine handlinger gjorde til genstand for officielle formodninger som de anførte, førend min mig paa sædvanlig maade afæskede embedsmæssige erklæring om den forelaa . . Han slutter sin skrivelse paa følgende maade: Sluttelig skal jeg ikke undlade at meddele, at jeg, da jeg i anden anledning d. 15. d. m. havde audiens hos hans excellence kultusministeren, benyttede lejligheden til at besvære mig over hr. rigsarkivarens ovennævnte skrivelse af 4. d. m. og over den mig,

uden at der i forvejen var givet mig lejlighed til at yttre mig over det paasigtede forhold, tildelte skarpe irettesættelse. Jeg skal derfor anmode hr. rigsarkivaren om, hvis ovenstaaende redegørelse ikke findes tilfredsstillende, at forelægge sagen for Kultusministeriet.

Enhver anklaget maa have ret til at udtale sig i sin sag, før bedømmelsen foreligger. Derfor er *Tr. Jørgensens* afvisning af min vurdering i særlig grad uforstaaelig.

For at forstaa sagerne skal det først oplyses, at der paa *V. A. S.*s initiativ var oprettet et bogbinderi paa provinsarkivet, hvor man kunde foretage de specielle reparationer af arkivalier, der var nødvendige, og som krævede en særlig teknik. En dag finder *V. A. S.* i affaldskassen et bogbind, der var dannet ved sammenklæbning af tryksager, saaledes som man saa ofte brugte det i tidligere tid. Det lykkedes for ham at isolere de i *A. D. J.*s skrivelse omtalte tryk, og en dag, da han var paa biblioteket, viste han det frem her og overlod biblioteket dem, da man var interesseret. Som det fremgaar af *A. D. J.*s skrivelse har han i virkeligheden ikke interesseret sig for denne sag.

I sin skrivelse til *A. D. J.* skriver *V. A. S.* om denne sag blandt andet:

Jeg ansaa disse blade som tryksager, der tilfældigt var blevne redede af bogbinderens affaldskasse ved et af mig udført, mig aldeles ikke paahvilende arbejde, som arkivet ligesaa uvedkommende som f. eks. frimærker paa de konvolutter, der ligger i arkivets papirkurve . . . Har jeg imidlertid forset mig her, er jeg villig til at modtage den misbilligelse, som Kultusministeriet under hensyn til at bladene fremdeles ere i statens eje, maatte finde anledning til at tildele mig.

Værre for *A. D. J.* stiller den anden sag sig, saaledes som det fremgaar af følgende skrivelse:

Hr. musæumsdirektør Hauberg.

25.6.96

Idet jeg bringer i erindring, at jeg tidligere har henledt Deres opmærksomhed paa, at der i de her i provinsarkivet opbevarede regnskaber for Roskilde hospital blandt bilagene henligger en del falske og ægte pengesedler fra begyndelsen af dette aarhundrede, skal jeg meddele, at den bekendte samler sagfører *Andersen* under et besøg her har erklæret, at en her paatruffen rigsdalerseddel fra 1814 med gyldighed for Færøerne er en saa stor sjældenhed, at han ikke tidligere har truffen dens mage. Der er fra min side intet til hinder for at de nævnte regnskaber gennemgaaes og møntsamlingen

erhverver de pengesedler, som den maatte ønske at erhverve, men den endelige resolution bør formentlig meddeles af ministeriet efter rigsarkivarens indstilling. Deres forbundne V. A. Secher.

Vi ser her, at denne skrivelse er fuldstændig korrekt, og at *V. A. S.* paa ingen maade har overskredet sin kompetence. Han har som interesseret embedsmand henledt rette vedkommendes opmærksomhed paa, at der forelaa noget af særlig interesse. Dette kunde *A. D. J.* have faaet oplyst, saafremt han havde sendt en almindelig skrivelse til erklæring, og han kunde have sparet sig for sine insinuationer angaaende andre afleveringer.

Det er i den forbindelse af interesse at oplyse, at *V. A. S.* d. 19.1. aaret forud havde givet en indstilling om regler for aflevering af arkivalier, men den havde han endnu halvandet aar efter ikke faaet svar paa.

V. A. S.s umiddelbare reaktion overfor *A. D. J.s* brev fremgaar af et brev til hans hustru af 6.8.96:

... stort andet har jeg ikke at berette, end at jeg i gaar aftes var dundrende lynende gal i hovedet, saa vred at min haand rystede, da jeg vilde skrive. *Kaalund* var her netop og posten kom med et brev fra *A. D. J.* »Hvad galt mon jeg nu har gjort«, sagde jeg til *Kaalund* og lukkede op for det mest topmaalt uforskammede embedsbrev, som tænkes kan, skrevet efter den for *Jespersen* ordinerede recept: *A. D. J.* hører noget, som han mener at burde være misfornøjet med; han fantaserer over, hvad hensigt vi kunne have haft dermed; den hensigt, han tillægger os, er altid nederdrægtig, altsaa har vi haft nederdrægtige hensigter, og derfor skulle vi røfles. Saa faar vi en i snuden og samtidig anmodning om en erklæring om det, han har hørt, hvilken erklæring gaar ud paa, at det hele er en misforstaaelse, hvorfor vi slet ikke skulde have haft en i snuden, men den har vi faaet paa forhaand, saa den beholder vi. Jeg lod *K.* læse brevet, som han ogsaa fandt lige haardt nok, og derpaa satte jeg mig hele aftenen til at lave et svar – jeg kunde ikke tage mig andet til. Dette har jeg i dag gennemgaaet med *Prytz*, som bifaldt det. Saa tog jeg i formiddag til ministeriet for at tale med *Sporsén* og *Asmussen*, der dog begge havde ferie. Derfor gik jeg ind til *Weis*, der tidligere refererede arkivets sager og bad om raad. Han ansaa *A. D. J.s* skrivelse for ganske utilbørlig og klagede jeg, mente han, at jeg, selv om jeg faktisk havde forset mig, maatte faa ret overfor *A. D. J.*, der imod al skik og brug har dømt mig uden først at have hørt mig forud. Han raadede mig til at tage ud til Ebberød til *Asmussen* og derud rejser jeg i morgen tidlig. Han mente, at den uret, jeg har lidt, vilde bevæge ministeren til at inter-

essere sig for mig og støtte mig hos justitsministeren til at faa et godt embede. Nu faar vi se, hvad *Asmussen* mener. *Weis* antog, at denne vilde tage sig ivrigt af sagen. Muligvis kan jeg ogsaa nu faa lejlighed til at skaffe *Jespersen* nogen satisfaktion. — *Heiberg*, som ogsaa læste *A. D. J.s* skrivelse, fandt den ligeledes fænomenal uden logik med haandgribelige modsigelser . . . Den 28.8. skrives: . . . I dag har *A. D. J.* modtaget mine to skrivelser, efter at jeg i gaar havde givet *Thiset* lov til at fortælle *Kringelbach*, at jeg havde været hos ministeren, hvad han allerede havde pillet ud af *Stemann*, men vist ikke fortalt *A. D. J. Kr.* har iøvrigt været meget spændt paa, hvad jeg vilde gøre og foreslaet *Thiset*, at jeg skulde berigtige *A. D. J.s* misforstaaelser, saa maatte denne gøre mig en undskyldning. »Tror De saa, at *A. D. J.* virkelig gør en undskyldning«, spurgte *Thiset* og saa turde *Kr.* dog ikke indestaa for noget. I dag havde jeg et langt besøg af *Bloch*, hvem jeg satte ind i det passerede, som i høj grad interesserede ham. Han gav mig ret i alle maader, skønt han i begyndelsen ikke kunde se, at *A. D. J.s* skrivelse var saa slem, men den stakkels *Bloch* har ogsaa faaet sin hud garvet temmelig haardt. Baade han og *Thiset* har ønsket mig held og lykke i den rejste sag. *Bloch* bad mig saa indstændigt blive i arkivet og mente, at jeg burde vente paa at blive rigsarkivar; han kom af sig selv med den formodning, at *A. D. J.* kunde blive saa ærgerlig nu, at han vilde se sig om efter en anden stilling . . .

Vi ser saaledes, hvor stort et indtryk *A. D. J.s* skrivelse har gjort paa *V. A. S.*, og hvorledes den faar en eenstemmig bedømmelse af de forskellige personer, der læser den, og blandt hvilke der fandtes fremragende mænd udenfor arkivvæsenet. *V. A. S.* forelagde selv sagen for ministeren, *V. Bardenfleth*, der lovede at støtte ham, og da rigsarkivaren sendte den til ministeriet, blev der derfra udtalt, at der ikke i noget af de omhandlede tilfælde var noget at bebrejde *V. A. S.* Skrivelsen indeholder ingen motivering for ministeriets stilling. Sagen maa have været opfattet som ganske klar.

I de samme dage blev *V. A. S.* udnævnt til Ridder af Dannebrog. En embedsmands dekorerings er i almindelighed et spørgsmaal om anciennitet. Pudsigt nok skriver *A. D. J.* netop dette ved sin egen dekorerings i 1886 i brev nr. 122:

Min udnævnelse til rytter tillægger jo ingen af os betydning; ja, havde det været, da jeg var fuldmægtig eller assistent, — men nu. Det er væsentlig et anciennitetsspørgsmaal.

Men i dette tilfælde fik denne dekorerings den særlige baggrund, at den var sket paa initiativ af ministeriet selv og udenom *A. D. J.*, der

normalt skulde foretage en saadan indstilling. Og den kom paa et tidspunkt, hvor *A. D. J.* to dage i forvejen havde tilsendt *V. A. S.* ovenstaaende skrivelse. Den maatte nødvendigvis føles af *V. A. S.* som en betydelig oprejsning. Det fremgaar ogsaa af et brev til departementschef *Asmussen*, der havde sendt en lykønskning og udtalte, at »vi begrundede vor henstilling desangaaende særlig ved de forskellige tjenester, De har vist ministeriet, og ved Deres videnskabelige virksomhed«. I brevet udtales:

I dag modtog jeg fra kontorchef *Stemann* en privat meddelelse om, at jeg d. 8. d. m. i henhold til ministeriets indstilling var blevet udnævnt til R. a. D. Det har ikke kunnet undlade at gøre et mægtigt indtryk paa mig, at der saaledes fra ministeriets side i de samme dage, som min nærmeste foresatte meddeler mig en irettesættelse saa skarp, at den skulde synes at forudsætte en forseelse af den alvorligste art, er blevet mig en æresbevisning til del, paa hvilken jeg hverken efter mit embedes art eller min anciennitet som embedsmand kunde gøre regning. Det maa være mig tilladt overfor hr. departementschefen at udtale min dybfølte taknemmelighed herfor. Jeg kan ikke gøre dette uden samtidig at udtale min varmeste tak for al den hjertelighed og venlighed, hvormed De til stadighed er kommet mig imøde og for den udmærkede støtte De nu i en lang aarrække saa ofte har vist mig og mine interesser, og hvorved disses gennemførelse ofte alene er lykkedes . . .

Endnu en sag fik *V. A. S.* lejlighed til at beskæftige sig med indenfor arkivvæsenet nemlig en instruks for provinsarkivarerne. *V. A. S.*s indstilling gik ud paa at skaffe disse saa megen selvstændighed som muligt. *A. D. J.* reagerede kraftigt derimod, og resultatet blev en instruks, som han kunde være tilfreds med.

Men *V. A. S.* kunde ikke tænke sig at fortsætte arbejdet indenfor arkivvæsenet under de forhold, som *A. D. J.* bød sine underordnede, og han benyttede derfor sin juridiske embedseksamen til at søge dommerembede.

FORKLARINGEN

Vi kommer nu til vor hovedopgave at forklare aarsagerne til den saakaldte arkivstrid, der for de fleste og ogsaa for *Tr. Jørgensen* tegner sig som en strid mellem *A. D. J.* og *V. A. S.* altsaa et rent personligt opgør. *Tr. Jørgensen* har ikke søgt at trænge nærmere ind i sagens realiteter og udrede traadene. Ovenfor er der givet et rids af de to

hovedpersoner som mennesker, og jeg har søgt at samle saa megen documentation som mulig. Hovedpersonen bliver selvsagt *A. D. J.*, der som rigsarkivar staar med ansvaret for ledelsen af arkivvæsenet og for samarbejdet mellem de enkelte afdelinger indenfor institutionen.

A. D. J. frembyder et underligt psykisk billede. Allerede som ung er han overbevist om sin storhed og nedskriver 23 aar gammel analyser af sit aandsliv. Han taler om, hvor forunderligt han er rustet til den opgave som historiker, som han har sat sig. *Ellen Jørgensen* taler om hans selvbeskuelse, svulmende overmod og ubarmhjertige domme, og hun mener, at det førte ham ud i den forestilling, at det var hans skæbne, at han maatte bryde med alt og alle og fordømme fordums vejledere og venner. Ogsaa *Rubin* taler om hans overvurdering af eget arbejde.

Takket være sin dygtighed naaede *A. D. J.* alt, hvad han kunde vente sig af udmærkelser og embede, men ikke desto mindre var han en bitter mand, skønt han med rette kunde have peget paa, at han til trods for manglende eksaminer selv havde skabt sin karriere og uddannet en række udmærkede elever. Han skyldte ingen noget.

Han klager over manglende anerkendelse af sine arbejder, over forfølgelse for saa pludselig at klage over manglende evner. Men samtidig føler han sig med bitterhed staaende udenfor akademikernes kreds. Naar *Tr. Jørgensen* s. 156 tager afstand fra denne tanke, saa er det ganske uberettiget. Ovenfor er citeret udtalelser af *A. D. J.* selv, af *Harald Jørgensen, Linvald* m. fl., der bekræfter dette. Han har haft et mærkeligt mindreværds kompleks, fordi han – som han selv siger – stod udenfor »de lærdes lag«.

V. A. S. var i modsætning til *A. D. J.* akademikeren med den store systematiske uddannelse, doctorgrad m. m.

A. D. J. er skildret som romantikens søn, han stolede – som *Rubin* siger – paa sine forhaandshypoteser, sit forhaandsskøns rigtighed og uomtvistelighed. *V. A. S.* var metodikeren i arbejdet.

Men det forhindrede ikke, at *V. A. S.* var en stor beundrer af *A. D. J.*, og vi har set, hvor nær de to mænd stod hinanden.

Arkivstridens inderste kerne maa søges deri, at den bitre og vel ogsaa misundelige *A. D. J.* ikke har kunnet taale, at de andre voksede; der maatte ikke være nogen ved siden af ham. Han har ikke forstaaet, at de andres arbejde og dygtighed kastede glans over institutionen og ogsaa over ham. Derfor kommer modsætningsforholdet frem mellem *A. D. J.* og ikke alene *V. A. S.*, men personalet i almindelighed.

Vi har hørt om misfornøjelsen indenfor hovedarkivet, »den stakkels *Bloch* har ogsaa faaet sin hud garvet temmelig haardt«; men stærkest faar det udtryk overfor alle provinsarkivarene, hvor *A. D. J.* har

fundet sig paa gyngende grund. Disse mennesker er ganske simpelt blevet svigtet fuldstændigt embedsmæssigt set af *A. D. J.*, han kender intet til deres arkiver, han sætter sig ikke ind i arbejdet, saaledes at provinsarkivarerne er henvist til selv at finde vej. Han samler ikke til drøftelser, men han vanskeliggør dem tilværelsen.

Dette rammer i særlig grad *Jespersen*, der frem for nogen skulde have kunnet regne med vejledning, *Wad* og *Hornemann* klager over utaalelig behandling, og endelig kommer sagen med *V. A. S.*, hvor *A. D. J.* gaar helt over gevind, optræder ukorrekt og henter sig et stort nederlag og desavuering fra ministeriets side.

Efter den skildring, som vi har givet af *V. A. S.*s reaktionsmaade overfor livets problemer, er det forstaaeligt, at han ikke kunde finde sig i behandlingen. *A. D. J.* havde faaet *Jespersen* skudt ud, og nu gik *V. A. S.* som en protest mod behandlingen og sikkert ogsaa i dyb skuffelse over, at dette skulde blive afslutningen paa hans forhold til en mand, han havde sat saa højt. Dette vakte opmærksomhed, og derfor blev søgelyset rettet imod ham, idet man var i uvidenhed om, at forholdet til de andre provinsarkivarer var lige saa slet.

»Arkivstriden« maa herefter omtales som striden mellem *A. D. J.* og hans personale, ansvaret maa lægges paa *A. D. J.*s skuldre.

V. A. S. gik ud af arkivvæsenet og blev d. 3.5.97 udnævnt til herredsfoged i Lollands Nørre Herred, hvor han kom til at udfolde et arbejde, der vakte den største beundring. Tilfældet vilde, at han senere skulde komme tilbage til arkivvæsenet og der indføre det samarbejde med provinsarkivarerne, der svigtede for *A. D. J.* *V. A. S.* formede rigsarkivet til en institution med ligestillede afdelinger, og han gennemførte en virkelig arkivuddannelse.

Som omtalt i indledningen har højesteretspræsident *Tr. Jørgensen* meddelt, at man indenfor familien satte *A. D. J.*s død i relation til uoverensstemmelsen med *V. A. S.* Side 135 omtaler han, at *A. D. J.* »senere havde et stort organisatorisk arbejde, der i hans sidste tid medførte bryderier, der svækkede hans sundhed«.

En gennemgang af *A. D. J.*s sundhedstilstand viser os følgende: han var allerede fra ungdommen en svag mand, saaledes at han ikke kunde gennemføre en uddannelse som landmand. Han fik senere gigtfeber, der i 1865 recidiverede og krævede et sengeleje paa 8 uger. I brevene omtaler han gentagne gange sine sygdomsperioder, der for en stor del har bestaaet i brystlidelser, maaske smaa lungebetændelser. Arkivmagasinerne var meget kolde og usunde at færdes i. Han taler selv om den stærke kulde. I 1886 skriver *V. A. S.*: *Jørgensen* har det taaleligt, men maa være meget forsigtig.

Hans sygdomme har præget ham saa meget, at hans læge meget nødvendig ser, at han tager ud paa foredragsrejser især om vinteren..

Hans alvorligste sygdom har været en blindtarmsbetændelse, der har givet en udfyldning i underlivet. Det vil sige, at der er gaaet hul paa tarmen, og der har dannet sig en byld, der er blevet afgrænset og senere resorberet. Hans liv har hængt i en traad. Senere har han haft tilbagefald med kolikanfald; der har formentlig dannet sig sammen voksninger. Karakteristisk for den tid tillægger han en deprimeret stemning betydning for disse tilfælde (redg. s. 153).

Han kommer sig efterhaanden for disse forskellige lidelser, og *Tr. Jørgensen* meddeler, at han i 1896 var fuldkommen rask. »1896 var netop et roligt aar, hvad polemik angaar, arkivstriden laa forude.«

A. D. J. dør d. 5.10.97 altsaa en ret lang tid efter de dramatiske begivenheder. Man kan derfor paa forhaand gaa ud fra, at der overhovedet ikke er nogen mening i at sætte *A. D. J.*s død i forhold til omtalte begivenhed. Det er ganske uforstaaeligt, at tidligere højesteretspræsident *Troels Jørgensen* vover offentligt at fremsætte den citerede udtalelse.

Dødsattesten siger som dødsårsag: myocarditis, embolia pulmon. Hovedsygdommens varighed sættes til 2 maaneder. Dette betyder, at han har haft en hjertemuskellidelse; det er muligt, at den maa sættes i relation til de mange infektioner, som *A. D. J.* har haft gennem aarene. Det er ogsaa muligt, at myocarditis dækker over en hjertemuskellidelse paa grund af aareforkalkning. Endvidere har der været en blodprop til lungen. Naar sygdomsvarigheden er ansat til 2 maaneder, saa er det formentlig et udtryk for, at hans sygdom kun har givet symptomer i 2 maaneder.

BESÆTTELSEN AF RIGSARKIVAREMBEDET I 1903

Vi har i det foregaaende afsnit set, hvorledes det blev nødvendigt for *V. A. S.* at forlade arkivvæsenet som en skuffet mand, fordi han ikke kunde eller vilde lade sig behandle af *A. D. J.* saaledes, som det er skildret. Udviklingen blev dog saaledes, at han i 1903 vendte tilbage til arkivet som rigsarkivar. I en afhandling med titel: *Fra Rigsarkivets første Halvsekel i »Fortid og Nutid«* bd. 18. 1949-52, s. 121-144 har afdøde arkivar *E. Marquard (E. M.)* givet en fremstilling af de begivenheder, der knytter sig til denne udnævnelse. Da denne fremstilling paa mange punkter er forfejlet, vil det – ikke mindst paa basis af nyt materiale – være naturligt at omtale denne sag

nærmere, og dette saa meget mere, som *Marquards* arbejde vil blive brugt, naar Rigsarkivets historie en gang skal skrives.

Som vi har set, var der i *A. D. J.s* tid megen uro blandt personalet ikke alene paa grund af chefens behandling, men ogsaa paa grund af den jalousi, der herskede mellem afdelingerne, som ogsaa *E. M.* er inde paa, og som fik det – skal vi sige – ret barnlige udtryk ved *Bricka's* begravelse, som det omtales nedenfor.

Denne jalousi viste sig ved, at afdelingerne tillagde sig selv en vis rang; den fineste skulde første afdeling, den historiske, være, finere end anden afdeling, der »kun« har med administrationens sager at gøre. Og helt nede paa rangstigen fandtes saa provinsarkiverne, og embedsmændene fra hovedarkivet betragtede det som en degradation at skulle arbejde paa disse arkiver.

Dette giver forklaringen paa, at da provinsarkiverne skulde have chefer, tog man mænd udefra: i Viborg sagfører *Jespersen*, der ingen forudsætninger havde for at lede et arkiv; hans tragedie har jeg omtalt ovenfor. I Odense blev det *Gustav W'ad*; han var cand. polit. og ansat i postvæsenet. Han havde et fortjenstfuldt historisk forfatter-skab bag sig, men ingen arkivuddannelse. Kun i København kom der en arkivmand, idet *V. A. S.* blev den første provinsarkivar der.

Forklaringen paa disse ansættelser maa maaske ogsaa for en del søges i den maade, paa hvilken personalet anvendtes. I virkeligheden havde arkivet ingen fuldt uddannede arkivarer, men funktionærer, der gennem aarene arbejdede med de samme sager og aldrig kom i forbindelse med de andre grene af den store organisation; de var specialister, men havde ingen oversigt.

Saaledes kan man søge en del af grunden til den uro, der kom i arkivet allerede i *A. D. J.s* tid (denne havde ikke selv oversigt over arbejdet, specielt ikke i provinsarkiverne) og i stærkere grad i *V. A. S.s* tid, da nye tanker, nye metoder kom i højsædet.

Ved siden af at referere begivenhederne, og referere dem rigtigt, er det af den største betydning at se, hvad der ligger bagved, hvad der kan forklare dem, saaledes som jeg har forsøgt det i forrige kapitel; jeg skal forsøge det samme her.

Der herskede i faders første arkivtid et godt collegialt forhold mellem en række af »arkivmændene«, og flere af disse hørte til den kreds, der var hyppige gæster i mit hjem; det gælder i særlig grad *Grove* og *Thiset*. Som udtryk for denne hygge kan jeg citere et brev fra *V. A. S.* i nov. 1903, altsaa efter at han var blevet rigsarkivar: jeg spiste i gaar almindelig familiemiddag hos *Groves*: vandgrød, purre, rødspætter, frugt og blev der om aftenen.

Efter en overordentlig hædrende omtale af *V. A. S.* som arkivar kommer *E. M.* ind paa, hvad han kalder den »berømte« arkivstrid,

som jeg har skildret ovenfor. Hans karakteristik af sagen kan jeg selvsagt ikke anerkende berettigelsen af. Men det er her af interesse at mindes den støtte, som *V. A. S.* fik af collegerne overfor *A. D. J.* og ikke mindst af *Thiset*. Naar *E. M.* saa skriver, at striden blussede voldsomt op, da rigsarkivarembudet efter *Bricka's* død igen skulde besættes, saa viser det, hvor ringe forstaaelse han har af sagen. Begivenhederne i de to perioder har intet med hinanden at gøre.

Da *A. D. J.* døde, mente *V. A. S.*, at der var en mulighed for ham for at komme tilbage til arkivet, som han regnede for sit egentlige arbejdsfelt, og efter opfordring af ministeren udarbejdede han en oversigt over, hvilke opgaver den nye rigsarkivar vilde faa. Jeg henviser til min biografi af *V. A. S.* i Meddelelser om Slægten Secher 2. udg. 1939 s. 283 og til den vurdering af *V. A. S.*, som rigsarkivar *Linvald* har skrevet samme sted, hvor han har anvendt dette resopsum.

Man finder her i punkt 4 den egentlige aarsag til megen uro. Dette punkt handler om personalets uddannelse og om betydningen af en all round uddannelse i de forskellige afdelinger, saaledes at der uddannedes virkelige arkivarer og ikke specialister indenfor et begrænset felt.

Der var ogsaa et andet spørgsmaal, der havde stor betydning for begivenhedernes udvikling, nemlig avancementsspørgsmaalet. Den gang var afgang ved sygdom eller død de eneste muligheder for avancement for andre, og derfor saa man med uvillie paa, at udenforstaaende kunde komme til at spærre vejen. Paa grund af sine studier var det i sin tid ugerne, at *V. A. S.* modtog embedet som provinsarkivar. Naar han gjorde det, var det for at undgaa, at en udefra kommende skulde spærre vejen for collegerne. Nu var han selv manden, og han fik det at mærke.

E. M.s skildring af forholdet mellem de to afdelinger paa hovedarkivet viser en uværdig jalousi og en lyst til at genere hinanden, der har været ganske utilladelig.

Dette fik det uheldigst mulige udslag ved *Bricka's* begravelse, hvor placeringen af personalet ved kisten gav anledning til gensidig chikane (at den ene side af kisten virkelig kan være finere end den anden, naar man skal bære den »fine og elskelige rigsarkivar« til graven, kan man ikke forstaa). Vi ser ogsaa, at arkivpersonalet er irriteret over, at *V. A. S.*, naar han i sin herredsfogedtid som gammel arkivmand bliver siddende paa læsesalen efter lukketid for at faa mere bestilt; han boede jo i provinsen. Det giver dog altid visse rettigheder at komme paa de institutioner, hvor man tidligere har gjort tjeneste.

I en saadan kreds kunde der nok blive oprør, naar en chefspost skulde besættes, og det blev der da ogsaa.

E. M. skriver, at som de kandidater, der maatte antages at være nærmest til embedet, betragtede man i hvert fald i arkivkredse arkivar *Thiset*, den fremtrædende adelshistoriker, der var chef for 1. afdeling, og arkivaren for 2. afdeling *G. N. Kringelbach*. Begge var ansøgere, og begge ønskede sikkert at faa stillingen, navnlig vistnok *Thiset*. – Senere skriver *E. M.*, at ganske vist meddelte *Kringelbach* efter nogen tids forløb, at han trak sig tilbage, men da var det for sent: *Secher* var indstillet. Dette er – som vi skal se – ikke rigtigt.

Ved vurderingen af *Thiset* glemmer *E. M.*, at ganske vist var *Thiset* en kyndig adelsgenealog; men han var ikke »arkivar«. Han havde ingen eksaminer med metodisk uddannelse, han havde ingen indsigt i arkivvæsenet som helhed, han havde altid siddet paa samme plads i 1. afdeling, og han vilde have været ganske inkompetent som øverste leder.

V. A. S. var ogsaa kandidat til stillingen, og *E. M.* udtaler, at det kom som en bombe især for 1. afdeling, hvor han trods sin ubestridelige dygtighed som arkivmand ikke var alt for yndet. – Dette viser *E. M.*s manglende kendskab til forholdene. *V. A. S.* var allerede i *A. D. J.*s tid udpeget som mulig efterfølger, og han var ansøger ved dennes død, saa hans ansøgning maatte nu tværtimod være ventet.

D. 30.8.03 skriver *V. A. S.*: . . . arkiverne er i oprør, og der kæmpes, som *Hornemann* siger. *Kringelbach* vilde en tid give efter for *Thisets* pression og være kandidat skønt under svære betæneligheder, men efter en søvnløs nat, blev det ham klart, at jeg er manden, og han har med sin sædvanlige energi og voldsomhed kastet sig i brechen for mig. Han har været hos *Sporsén* og *Asmussen* (fuldmægtig og departementschef i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen), som iøvrigt decideret støtter mig, og udtalt sig for mig. Til *Sporsén* har han sagt, at han skulde melde ministeren, at han var rede til at tale med denne, og at ministeren, hvis han vilde følge en gammel erfaren arkivmands raad, saa skulde han tage mig og ingen anden . . . – Dette viser, at *E. M.*s fremstilling af *Kringelbachs* indstilling til sagen er fuldkommen fejlagtig, den har været lige det modsatte af *E. M.*s mening; *Kringelbach* trak sig paa et tidligt tidspunkt tilbage som ansøger, og det forklarer, at *V. A. S.* i et brev skriver om *Thiset*: han er skaaret sammen med *Kringelbach* og beskyldt ham for forræderi. – Dette viser desuden, at det var kliken om *Thiset*, der var centrum for agitationen mod *V. A. S.*s valg.

Provinsarkivarerne samlede sig om *Kringelbach* eller *V. A. S.*, »enhver anden er en ulykke og stagnation for arkiverne«. Professor *C. Nyrop* skrev et brev til *V. A. S.* og paalagde ham at søge, og da der paa kirkegaarden efter *Brick's* begravelse stod en kreds samlet, pegede *Nyrop* paa *V. A. S.* og sagde: der staar manden.

Professor *Erslev* støttede *V. A. S.* stærkt overfor minister *I. C. Christensen*. Denne var overrasket over, at *Erslev* kom for *V. A. S.* og ikke for sig selv. *Erslev* erklærede kun at være kandidat selv, hvis ministeren ikke vilde have *V. A. S.*, men denne havde saa mange fortrin forud for ham, at han burde gaa foran.

Da *Thiset* søgte ministeren, blev han mest spurgt ud om, hvorfor *Kringelbach* ikke søgte; men han meddelte ikke, at det var fordi denne ansaa *V. A. S.* for at være bedre kvalificeret.

V. A. S. blev modtaget yderst velvilligt af *I. C. Christensen*, som han senere fik et udmærket samarbejde med. Han fik lejlighed til at fortælle om sine planer. *I. C. Christensen* udtalte, at han fra forskellig side havde faaet at vide, at *V. A. S.* var den, der kunde bruges her.

Arkivernes personaler deltog ogsaa i agitationen for embedets besættelse, idet der til ministeriet blev indgivet 2 adresser.

Den første udtaler efter indledningen (der er her anvendt moderne ortografi): da der for offentligheden er fremkommet ytringer, som kunde tyde paa, at man i hovedarkivet ønsker en udenforstaaende til rigsarkivar, tillade vi os at udtale, at det efter vor mening vilde være til held for arkivets videre udvikling, om det høje ministerium vilde lade valget falde paa en af arkivets nuværende embedsmænd, og tillade vi os allerærbødigst at erklære os overbevist om, at saavel arkivar *Kringelbach* i hovedarkivets 2. afdeling som arkivar *Thiset* i dets 1. afdeling, naar hensees til deres anerkendte nidkærhed og dygtighed i arkivets forretninger, vil kunne bestride ogsaa den øverste post i rigsarkivet paa en tilfredsstillende maade.

Adressen er underskrevet af: *Louis Bobé, H. Bruun, William Christensen, Carl Christiansen, G. Grove, Hirsch, L. Laursen, E. Marquard, Fr. J. Jürgensen-West, H. C. Roede.*

Den anden adresse lyder saaledes efter indledning: Da det er os undertegnede bekendt, at der til Deres Excellence fra en del embeds- og bestillingsmænd i hovedarkivet er indsendt en adresse om besættelsen af den for tiden ledig værende rigsarkivarpost, tillader vi os i ærbødighed at fremsætte vor opfattelse af, hvad der i denne sag vil tjene det danske arkivvæsen til størst baade, og vi skal straks udtale det som vor overbevisning, at ingen med større autoritet og dygtighed vil kunne overtage posten som rigsarkivar end den baade som arkivmand og administrator lige fremragende dr. jur. *V. A. Secher* for tiden herredsfoged i Lollands nørre herred.

Dr. jur. *Secher*, der endnu er en mand i sine bedste aar (født 1851), har fra 1875 til 1897 været i arkivvæsenets tjeneste og i den tid har han virket i samtlige det nuværende rigsarkivs afdelinger, idet han fra 1875 til 1883 var ansat i »Kongerigetets Arkiv« (svarende til Rigsarkivets 2. afdeling), derefter fra 1883 til 1892 gjorde tjeneste i 1.

afdeling og endelig fra 1892 til 1897 var provinsarkivar for Sjælland m. m. Ingen nulevende dansk arkivmand har en saa alsidig uddannelse som dr. jur. *V. A. Secher*, idet ingen som han er hjemme i alle arkivvæsenets grene, og ingen har blot tilnærmelsesvis det sikre greb paa arkivforvaltningen paa alle omraader som han. Ved afdøde rigsarkivar *A. D. Jørgensen's* arbejde paa at reformere det danske arkivvæsen var dr. jur. *Secher* en af hans mest betroede medarbejdere. Det var saaledes dr. *Secher*, hvem det overdroges at udarbejde den første af de »Vejledende Arkivregistraturer«, som blev udgivet af det danske rigsarkiv, nemlig den som angik Danske Kancelli og de dermed beslægtede institutioners arkiver – et værk om hvis fortræffelighed og grundlæggende betydning, der vist kun hersker én mening i fagmænds kredse. – Ogsaa da provinsarkiverne traadte i virksomhed, og særlig efter at dr. *Secher* som provinsarkivar for Sjælland kom til at overtage et af de nyoprettede arkiver, kom hans enestaaende evner dels til at administrere i al almindelighed dels – og især – til at mestre et nyt og ofte genstridigt arkivstof til at vise sig i fuld glans. Vi undertegnede provinsarkivarer kan af personlig erfaring vidne om betydningen af den virksomhed, som han har udfoldet, idet det – uden forklejning for nogen – med rette kan siges, at det er dr. jur. *V. A. Secher*, som har æren for, at disse institutioner er kommet godt i gænge.

Dr. jur. *Sechers* dygtighed som arkivmand beror først og fremmest paa hans praktiske blik, men dernæst ogsaa paa hans fortrinlige kundskaber i alt hvad der angaar dansk administration. Han er nøje kendt med dennes historiske udvikling, og han er lige vel inde i den centrale og den lokale administrations forskellige grene og har – hvad ingen anden nulevende arkivmand har – haft lejlighed til som retsbetjent at gøre sig praktisk bekendt med en saa betydningsfuld side af administrationen. Hans kundskabsfylde paa det administrative omraade hænger nøje sammen med den uddannelse den af ham dyrkede videnskab har givet ham. Fra sin tidlige ungdom har han med forkærlighed kastet sig over den danske retshistorie, og her har han navnlig ved sin omfattende og af alle sagkyndige højt skattede udgivervirksomhed faaet stor betydning for denne videnskabs udvikling her hjemme. Idet vi med hensyn til denne side af dr. *Sechers* virksomhed tillader os at henvise til professor *Erslevs* udtalelser om ham i Dansk biografisk Leksikon bd. 15 s. 461 skal vi blot bemærke, at ogsaa dr. *Sechers* videnskabelige uddannelse og anseelse efter vor mening gør ham fortrinlig egnet til at beklæde posten som rigsarkivar og som leder af den fra rigsarkivet udgaaende videnskabelige virksomhed.

Til alle sider fyldestgør da dr. jur. *Secher* de fordringer, som maa stilles til den, der skal beklæde posten som rigsarkivar, han gør det

i en grad som ingen anden for tiden og vanskelig nogen i fremtiden. Da vort land er saa heldigt at besidde en saadan kraft, forekommer det os at ville være sørgeligt, om denne kraft ikke blev brugt. De betænkeligheder, der kunde være ved, at den ypperste stilling indenfor en etat, der er saa lille og saa speciel som arkivetaten, og hvor derfor avanceforholdene er ekstraordinært uheldige, overdrages til en mand udenfor etaten, synes ingen vægt at have, naar denne mand er en saa fremragende dygtighed som dr. jur. *V. A. Secher*.

Det vil være os en ære og en glæde at komme til at tjene under dr. *Secher*, som vi alle har lært at kende som en hjælpsom og loyal kollega og som en af os – medundertegnede *Saxild* – kender som en omhyggelig og human foresat og ypperlig lærer. Det er vor sikre tro, at rigsarkivet under dr. *Sechers* ledelse vil gaa en smuk fremtid imøde.

Adressen er underskrevet af *G. Hornemann*, *G. L. Wad* og *Saxild* fra henholdsvis København, Odense og Viborg.

Ministerens indstilling af *V. A. S.* følger i sin motivering den sidste adresse og skal ikke gentages. Han skriver saaledes: af rigsarkivets nuværende embedsmænd har ingen saa grundig alsidig arkivalsk uddannelse som herredsfoged *Secher*, og ingen af dem er i den grad som han fortrolig med arkivvæsenets ordning.

Om *Kringelbach* hedder det: arkivar *K.*, der er en dygtig og fortjenstfuld mand, har udtrykkelig erklæret, at han ikke paa nogen maade ønsker ansættelse i det ledige embede, men anser herredsfoged *Secher* for den af alle dertil mest kvalificerede.

Om *Thiset* skrives: arkivar *Th.*, som derimod ønsker at komme i betragtning ved embedets besættelse, bør formentlig i saa henseende staa tilbage for herredsfoged *Secher* . . . Han omtales som en dygtig og fortjenestefuld mand, og han nyder megen anseelse som genealogisk forfatter og tegner, men i almindelig interesse for arkivvæsenet og i uddannelse som arkivembedsmand og administrativ embedsmand samt i kendskab til rigsarkivets forskellige dele, staa han saa meget tilbage for herredsfoged *Secher*, at denne efter min mening af hensyn til rigsarkivets tarv absolut bør foretrækkes til embedet som rigsarkivar . . . Men da han (*Thiset*) har tilbragt næsten hele tjenestetiden i hovedarkivets 1. afdeling for en stor del beskæftiget med særlige specielle arbejder, der har ligget hans specielle kundskaber og interesser nær, har han ikke faaet tilnærmelsesvis en saa grundig og alsidig arkivuddannelse som herredsfoged *Secher* og staa væsentlig fremmed for hovedarkivets 2. afdeling og særlig provinsarkiverne, og netop til disse omfattende dele af rigsarkivet er et indgaaende kendskab fra rigsarkivarens side særlig af betydning, naar han skal kunne løse de vigtige opgaver, som foreligger for ham med hensyn til ordningen og

særlig kassationerne for de administrative arkivers vedkommende for at skaffe plads til nye afleveringer, opgaver, som sikkert i lang tid vil danne tyngdepunktet for rigsarkivarens virksomhed.

(Denne redegørelse i ministerens indstilling er af særlig interesse til belysning af *V. A. S.*s arbejde for arkivuddannelsen.)

Ministeren meddeler, at han har modtaget to adresser fra personalet. I den ene udtaler 3 arkivsekretærer og 7 assistenter i hovedarkivet – som iøvrigt alle paa en nær have interesse i ved denne lejlighed at faa advancement indenfor arkivetaten – sig for, at valget af den nye rigsarkivar bør falde paa en af rigsarkivets embedsmænd, særlig en af de to arkivarer.

Andragendet er ikke tiltraadt af den ældste arkivsekretær, der deler arkivar *Kringelbachs* opfattelse af, at herredsfoged *Secher* er den til embedet bedst egnede, eller af den ældste assistent i hovedarkivet, der ogsaa ønsker herredsfoged *Sechers* ansættelse.

I det andet andragende udtaler 3 provinsarkivarer – uanset den personlige interesse for advancement indenfor arkivvæsenet, som ogsaa de have ved denne lejlighed – med udførlig motivering ønsket om herredsfoged *Sechers* udnævnelse til rigsarkivar, som saaledes ønskes af alle rigsarkivets afdelingschefer undtagen arkivar *Thiset*.

Det er i og for sig mærkeligt at se, at ministeren fremhæver personlig interesse for advancement som værende af betydning for tilslutning til en adresse og ikke den rent faglige interesse. Hvor uforstaaende underskriverne af den første adresse har været overfor de krav, der maatte stilles til en rigsarkivar, illustreres skarpt ved ministerens bemærkninger om *Thisets* manglende kvalifikationer.

V. A. S. blev da rigsarkivar, hilst velkommen fra alle sider undtagen af kliken paa 1. afdeling. D. 1. oktober skriver han til moder: . . . dette er det første brev du faar med ovenstaaende (rigsarkivets) betydningsfulde datering, og det skrives ved *Jørgensens* tidligere skrivebord og med hans billede hængende foran paa væggen . . . Ogsaa i ministeriet er han velkommen, og han skriver: . . . jeg har hilst paa *Asmussen* m. fl. i ministeriet, og han var meget elskværdig, udtalte sin glæde over at skulle have med mig at gøre og omtalte *Bricka's* stivhed og bornerthed. – – – Man mindes her de tidligere aar, hvor ministeriet udenom *A. D. J.* og paa et tidspunkt, hvor denne overfusede *V. A. S.* paa det voldsomste, netop hædrede ham med en dekoration.

V. A. S. begyndte saa sit arbejde i rigsarkivet. *E. M.* skriver: *Secher*, der havde taget det meget ilde op, at de to afdelinger havde henvendt sig til ministeriet med en adresse om at faa en anden end ham til chef, triumferede, og i 1. afdeling gik der vilde rygter om, at han havde

truet med at rydde hele afdelingen. Det er maaske overdrevent, men . . .

Det er ufatteligt, at en mand, der har staaet historieforskning nær, kan skrive noget saadant, med mindre det er et udtryk for den overexponerede stemning, der har været oparbejdet og derfor ikke kan tages for alvorligt. Men i hvert tilfælde kan man gaa ud fra, at adresserne ikke har gjort noget indtryk paa *V. A. S.*, hvis han overhovedet har kendt dem. I adressen fra hovedarkivet er hans navn end ikke nævnt, og rollen som triumfator laa ikke for ham. Det, der betød noget, var at opnaa resultater, og han gik sin vej frem, uden at modstanderne egentlig betød noget for ham. Det var dette, der karakteriserede ham som politimester og dommer, saaledes som *Palle Rosenkrantz* har skildret det. Uden persons anseelse gik han den vej, der syntes ham den rette. Jeg, der i disse aar levede i hjemmet, har aldrig hørt min fader glæde sig over en »*triumf*« eller over andres nederlag, men ofte hørt ham med sorg tale om den manglende forstaaelse han mødte i den kreds, der sluttede op om hans gamle ven *Thiset*. *V. A. S.* havde den største interesse for andre ikke mindst for de unge og for deres arbejder. Det er dokumenteret tilstrækkeligt tidligere.

E. M. omtaler et brev fra *V. A. S.* til *Thiset*. Efter referatet har det været forfærdeligt, og *Thiset* truede med afsked. — Til moder skriver fader: det brev til *Thiset*, som behagede dig saa vel, har vakt *Thisets* store vrede, og han modtog mig i gaar, da jeg indfandt mig, med en ansøgning om afsked uden pension under henvisning til, at hans prestige havde lidt ved, at *hans* personale ikke havde faaet et avancement, til at hans nærmeste colleger havde svigtet ham og holdt paa mig og endelig til, at jeg i mit brev skulde have skrevet, at han »underordner varetagelsen af hans embedspligter under sine private interesser«. Du ved, at herom stod der intet i brevet. Ansøgningen er ganske fjollet og sat ualmindelig slet sammen. I dag er han roligere og er nu under bearbejdelse af *Kringelbach*. Jeg lader simpelthen sagen ligge, og han kommer nok til besindelse igen . . . I en efterskrift: *Thiset* er rundtossed; han har været uforskammet mod *Kringelbach* og mod *Hornemann*, denne er rasende.

I et efterfølgende brev hedder det: *Kringelbach* bestræber sig for at blød- og myggøre *Thiset*, og det lykkes vist ogsaa. Der maa følge en stor mathed og afslappelse ovenpaa al denne ophidselse. Jeg er ikke det mindste nervøs.

Dette dækker ikke det indtryk, som man faar efter *E. M.s* referat af sagen. Kun selve brevet kan afsløre, hvad der egentlig er sket. Men naar min fader til min blide moder skriver om brevet til *Thiset*: som behagede dig saa vel, saa maa jeg regne med, at kun en tilstand af

nervøs ubeherskelse har kunnet hensætte *Thiset* i en tilstand, der fik ham til at indgive sin afskedsansøgning. *Thiset* har været en daarlig taber.

V. A. S. betragtede sin herredsfogedtid som spildt, og det er forstaaeligt, at han med stor energi tog fat paa løsningen af de talrige opgaver, der ventede. Allerede 7. nov.03 skriver han: I dag havde vi stort besøg af kultusminister, krigsminister, 2 departementschefer, 2 kontorchefer og *Sporsén*. Vi gik alle lokaler rundt, og vi havde hist og her ordnet smaaudstillinger af curiosa, som interesserede dem meget. Det gælder om at skaffe udvidelser af lokaler til arkiverne, hvorom der har været skrevet med strømme af blæk uden nytte af *Jørgensen* og *Bricka*. Kan jeg faa en løsning i gang vilde det være stolt, og det lykkedes virkelig at interessere begge de to ministre for sagen.

De store opgaver meldte sig saaledes straks, og blandt disse var ogsaa personalets forhold. Jeg har i det foregaaende nævnt, hvor ringe uddannelse arkivmæssigt set personalet havde. Selveste *A. D. J.* kendte intet til provinsarkiverne, *Bricka* kendte kun 1. afdeling, saa det var naturligt, at disse som ledere af de voksende arkiver maatte give op, og jeg har tidligere vist, i hvor høj grad personalet manglede ledelse. *A. D. J.* samlede aldrig sine provinsarkivarer til fælles forhandling om de ting, som disse kendte langt mere til end han.

Her satte *V. A. S.* ind, og her har man forklaringen paa mange af de vanskeligheder, der mødte *V. A. S.* under hans arbejde. *E. M.* har øjensynlig ikke forstaaet, hvad der laa bag; han taler kun om *V. A. S.*s »overgreb« uden at give nogen forklaring paa, hvad det drejer sig om. Han nævner, at frk. *Hude* meldte sig syg og derefter tog afsked. *Bobé* og dr. *Christensen* tog afsked, *Grove* lod sig forflytte til landsarkivet.

Da *V. A. S.* begyndte sine omplaceringer af personalet for at give de enkelte den udvidede indsigt i arkivvæsenet, som de manglede, blev han mødt med den voldsomste modstand. Det betragtedes i særlig grad som beskæmmende for personer fra hovedarkivet at blive forsat til et provinsarkiv, der – som nævnt ovenfor – betragtedes som liggende under hovedarkivet i »rang«. Men denne modstand har ikke gjort indtryk paa *V. A. S.*, der aldrig afveg fra, hvad han ansaa for ret. Det er derfor ikke saa underligt, at man talte om et »voldsregiment«.

Om de nævnte eksempler skal anføres, at frk. *Hude* ikke var dygtig som arkivarbejder og derfor ikke kunde indordne sig under de nye forhold. Hun havde altid været svagelig, og det var derfor naturligt, at hun trak sig tilbage.

Grove lod sig ikke forflytte. Det havde jo ej heller reddet ham fra »volden«. Han blev ligesom andre forflyttet for at faa sin horisont udvidet. Det samme gjaldt f. eks. ogsaa den senere rigsarkivar *Laurson*,

for hvem denne uddannelse blev af særlig betydning ved hans avancement. Fader ønskede, at *Laurson* skulde have været hans efterfølger, og da han paa grund af sygdom trak sig tilbage, skrev han en indstilling til fordel for *Laurson*. Jeg skrev den for fader i overværelse af *Laurson*. Nu kom der et interregnum med *Erslev*, som ikke var arkivmand. Faders indstilling af *Laurson* var hans sidste indsats for at fastslaa, at arkivgerningen er et fag, og at arkiver skal ledes af fagmænd. Dette blev, som vi skal se, i virkeligheden ogsaa tiltraadt af *Erslev*. Naar han søgte til arkivet, saa var det sikkert paa grund af de særlige forhold ved universitetet.

Dr. *William Christensen* var ogsaa yderst fornærmet over, at han skulde forflyttes, og økonomisk uafhængig, som han var, trak han sig senere tilbage.

E. M. nævner med skyldig respekt *Bobé*, »den senere Dr. phil. og Kgl. Ordenshistoriograf«, der gik i vrede.

Bobé omtaler selv sin arkivansættelse i sine erindringer s. 144 med et hadsk angreb paa *V. A. S.* indledet med den sædvanlige fejlagtige fremstilling af forholdet mellem denne og *A. D. J.*

Bobé indgav sin afskedsbegæring paa grund af dette »voldsregimente«. Sagen var den, at *V. A. S.* ansaa *Bobé* for at være en meget ringe arkivmand, hvad han ikke lagde skjul paa og sikkert har givet udtryk for overfor *Bobé* selv. At denne anskuelse var vel begrundet, har jeg fornylig faaet bekræftet. Selv har jeg ofte hørt fader tale derom. Men det kunde man naturligvis ikke forlange, at *Bobé* skulde forstaa. *V. A. S.* kaldte ham *Bobé*, idet han hævdede, at den lille fikse accent var en tilsnigelse.

Bobés angreb svarer ganske til *Carl Behrens* angreb i dennes erindringer, hvor han taler om, hvorledes *V. A. S.* af et ærligt hjerte lagde forskningen saa mange hindringer i vejen som muligt. Og dette skrives om en mand, hvis indsats til fordel for andres studier, hvis hjælp-somhed var overordentlig stor. Om dette foreligger der tilstrækkelig dokumentation, og hertil kan jeg føje min egen erfaring fra hjemmet, hvor de mange søgte fader.

Hvorledes fader omtaltes af sit personale, fik jeg selv et indtryk af ved følgende oplevelse: i et tog hørte jeg en herre overfor 2 damer omtale fader paa den mest krænkende maade. Det var en assistent *N.* fra Viborg, der for sin uddannelses skyld var forflyttet til hovedarkivet, og nu vidste han ikke alt det onde, han kunde sige.

Jeg kunde ikke lade være med at fortælle fader det, og han skrev et brev til vedkommende, som jeg læste, og hvori han advarer ham mod at udtale sig uforsigtigt, og mere hørte vedkommende ikke til sagen. Da han atter skulde tilbage til Viborg, var han lige saa vred.

Nu var *V. A. S.* ikke den mand, der veg tilbage for modstand, naar

han mente, at han havde ret, og de store krav, som han stillede til sig selv, stillede han ogsaa til andre; der kan da let komme vanskeligheder, naar kravene ikke kan opfyldes. Han var meget bekymret over den obstruktion, der mødte hans reformer fra den samme klike, men han veg ikke derfra.

Det lykkedes for *V. A. S.* at gennemføre forandringen med provinsarkiverne ikke alene med hensyn til ændring af navnet til landsarkiver, men mere vigtigt til en højnelse af arkivarernes stilling til ligestilling med de andre chefer og arkivernes afdelinger som ligestillede. Den gamle taabelige jalousi maatte svinde. Vi ser ham i et hjerteligt samarbejde med mændene fra landsarkiverne og med en række af embedsmændene ogsaa indenfor hovedarkivet.

V. A. S. førte en slags dagbog over begivenhederne i rigsarkivet, som jeg har læst; den findes dog ikke i hans arkiv, saa han maa have kasseret den.

Der er koldt paa tinderne, og det er vanskeligt at være reformator, gaa nye veje og omdanne gamle institutioner, menneskers skæbner og livsbaner berøres. Det avler modtryk. Storme refereres og gengives med spændende fryd, ofte forvrænget ubevidst efter vedkommendes indstilling, de bedste bevæggrunde opfattes forkert, personlige interesser spiller ind, forfængelighed krænkes.

Man glemmer for ofte at fremhæve forudsætningen for arbejdet, det gode, som arbejdet fremkalder. Naar et menneske først en gang har faaet en vis etikette hæftet paa sig, saa vil den dominere. Andre og maaske mere værdifulde sider hos samme person nævnes ikke. Saaledes er det gaaet med *V. A. S.*, selv om han havde nok saa meget ret i sine kampe; selv om man kæmper for andre, vil slagskyggen fra kampen ofte falde paa en selv. Tiden alene kan vise, hvem der gik den rette vej, hvem der havde ret.

V. A. S. fik anerkendelsen for sine anskuelser angaaende arkivuddannelsen allerede af sin efterfølger *Erslev*, der ikke selv var arkivuddannet. Han skriver til moder: . . . Det spiller da en stor rolle for mig at høre, at min indtræden i rigsarkivet modtages venligt af Deres mand, lad end være, at den er i strid med hans doktriner, som jeg endda i princippet selv anerkender. Naar jeg overhovedet har vovet springet, saa er det dog først og sidst, fordi Deres mand har bragt rigsarkivet paa ret køl og ind i en skure, hvor jeg blot skal fortsætte især da paa omraader, der ligger mig fjernest, hovedarkivet i forhold til administrationen og landsarkiverne . . .

Erslev anerkender altsaa berettigelsen af *V. A. S.s* indstilling overfor arkivernes administration og anerkender sin egen inkompetence som egentlig leder.

Det har været en efter min mening fejlslagen skildring af forholdene

ved *V. A. S.s* ansættelse som rigsarkivar og af hans forhold til en kreds af arkivets embedsmænd, der har givet anledning til dette arbejde, det har været ønsket om at give nye oplysninger til en institutions historie og retlede tidligere fremstilling.

Det har ikke været meningen at ville give et helt billede af *V. A. S.* med hans rigt facetterede sind, hans hjælpsomhed, hans pædagogiske indsigt m. m. m. Jeg kan henvise til tidligere arbejder.

Men det er ofte saaledes, at de sidste egenskaber i omtale træder tilbage for de egenskaber, der har betinget de nye veje og har skabt mulighederne for det nye trods al modstand. Og dog – den gode tanke vil aldrig dø, og værdifuld gerning vil leve gennem de spor, den satte.

NAVNEFORTEGNELSE

- Asmussen Departementschef i Kultusministeriet 22, 23, 28, 29, 30, 36.
- Bardenfleth V. Kultusminister 29.
- Behrens C. Forfatter 43.
- Bloch C. Arkivsekretær 29, 31.
- Bobé L. Dr. phil., historiker, ordenshistoriograf 37, 42, 43.
- Bricka C. F. Rigsarkivar 34, 35, 42.
- Bruun H. Arkivassistent 37.
- Christensen I. C. Kultusminister 16, 37, 42.
- Christensen W. Dr. phil., arkivar 37, 43.
- Christiansen C. Arkivassistent 37.
- Clausen H. V. Historiker 11.
- Dahl Fr. Professor juris 13, 14.
- Erslev K. Professor i historie, rigsarkivar 16, 23, 37, 43, 44.
- Fabritius de Tengnagel Stiftsamtmand paa Lolland-Falster 13.
- Ferslev Arkivassistent 17.
- Fridericia J. A. Professor i historie 11.
- Grove G. Arkivsekretær 34, 37, 42.
- Grundtvig J. Kontorchef i Kongerigets Arkiv 14.
- Haugberg P. Inspektør ved Nationalmusæet, møntforsker 27.
- Heiberg J. L. Professor i klassisk filologi 29.
- Herbst C. F. Inspektør ved Møntsamlingen 25.
- Helms J. Forfatter, skolebestyrer 16.
- Hermansen C. Professor theologiae 13.
- Hirsch J. C. W. Oberstløjtnant, personalhistoriker 37.
- Hornemann G. Provins- senere landsarkivar 21, 32, 36, 39.
- Hude Anna Dr. phil., arkivassistent 42.
- Jespersen G. K. S. Sagfører, provinsarkivar 20, 21, 28, 29, 32, 34.
- Jürgensen-West Fr. J. 37.
- Jørgensen Ellen Dr. phil. 11, 31.
- Jørgensen H. Dr. phil., arkivar 11, 31.
- Jørgensen Troels Fhv. højesteretspræsident 7, 11, 12, 14, 26, 27, 30, 31, 32, 33.
- Kaalund K. Dr. phil., bibliotekar 28.
- Kringelbach G. N. Arkivar 18, 22, 24, 29, 36, 37, 39, 40, 41.
- Larsen A. C. Bibliotekar 16.
- Larsen L. Rigsarkivar 37, 42, 43.
- Linvald A. Dr. phil., rigsarkivar 11, 31, 35.
- Marquard E. Arkivar 33, 34, 37, 40, 42.
- Maurer K. Professor i nordisk retshistorie i München 13.
- Nielsen Fr. Professor i kirkehistorie, biskop 16.
- Nyrop C. Industrihistoriker 36.
- Nyrop M. Arkitekt 22.
- Prytz K. Professor i fysik 28.
- Roede H. C. Arkivassistent 37.
- Rosenkrantz P. Jurist, forfatter 15, 41.
- Rubin M. Nationalbankdirektør 10, 21, 31.
- Saxild G. Provins- senere landsarkivar 24, 25, 39.
- Secher J. B. Ejer af Katholm 16.
- Sporsén Fuldmægtig i Kultusministeriet 28, 36, 42.
- Steenstrup J. Professor i historie 10, 12.
- Stemann Kontorchef i Kultusministeriet 29, 30.
- Thiset A. Arkivar 18, 29, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42.
- Wad G. L. Provins- senere landsarkivar 21, 32, 34, 39.
- Wegener C. F. Geheimarkivar 17.
- Weis C. M. Departementschef i Kultusministeriet 28, 29.
- Wimmer L. Professor i nordisk filologi 14.